
ГРОМАДСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА: КОМІТЕТ ПРАВ ЛЮДИНИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 15

(REV. 1)

**ХАРКІВ
ХАРКІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА
2019**

Третє видання, стереотипне

Ця публікація здійснена
за фінансової підтримки Європейського Союзу.
За зміст публікації відповідає лише
Харківська правозахисна група, і його ні за яких обставин
не можна вважати таким, що відбиває позицію Європейського Союзу

This document has been produced
with the financial assistance of the European Union.
The contents of this document are the sole responsibility of
Kharkiv Human Rights Protection Group and can under no circumstances
be regarded as reflecting the position of the European Union

Громадські і політичні права: Комітет прав людини. Виклад фактів № 15 (Rev. 1) / ГО «Харківська правозахисна група». — Харків, 2019. — 64 с.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» видається Центром прав людини при Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Вона освітлює питання прав людини, які вивчаються або викликають особливий інтерес.

Публікації цієї серії розповсюджуються безкоштовно в усьому світі. Вони можуть перекладатися на інші мови, окрім офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, за умови, що їх зміст не змінюється, що організація, яка передруковує їх, інформує про це Центр людини в Женеві і що цей Центр зазначається як джерело інформації.

ЗМІСТ

Вступ	6
Частина I.	
МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ЦИВІЛЬНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І ПРОТОКОЛИ ДО НЬОГО	8
Структура та зміст Пакту	9
Частина I та II.	
Загальні положення	9
Частина III.	
Матеріальні права, закріплені в Пакті	11
Частина IV–VI.	
Контроль за здійсненням і технічні аспекти Пакту	14
Зміст двох факультативних протоколів до Пакту	15
Частина II.	
КОМІТЕТ З ПРАВ ЛЮДИНИ	17
Що являє собою Комітет і хто входить до його складу?	17
Яку роль відіграють члени Комітету?	18
Коли проходять засідання Комітету і як будується його робота?	19
Частина III.	
ЧОТИРИ НАГЛЯДОВИХ ФУНКЦІЙ КОМІТЕТУ 19	20
Розгляд звітів, що надаються державами-учасницями	20
Яка інформація має міститися в доповіді держави-учасниці Комітету?	21
Яким чином складається доповідь держави-учасника?	22
Яким чином Комітет розглядає доповідь держави-учасника?	23
Що відбувається в ході сесії, на якій Комітет розглядає доповідь держави-учасника?	24
Що відбувається після прийняття Комітетом своїх прикінцевих зауважень?	25

Що відбувається, якщо держава-учасниця не подає Комітету?	26
Ухвалення зауважень загального порядку за статтями Пакту	28
Розгляд індивідуальних скарг відповідно до Факультативного протоколу	30
Що робити в разі невідкладного характеру скарги?	30
Яким технічним та/або процедурним вимогам повинна відповідати скарга?	31
Яке рішення приймається по суті справи?	31
Що відбувається, якщо Комітет вирішує справу на користь заявника?	31
Оцінка міждержавних скарг	32
Який вплив робить робота Комітету?	33
Висновок	35
Перелік вставок	
1.1 Яким чином держава погоджується бути зв'язаним умовами договору, зокрема Пакту і Факультативних протоколів до нього?	8
1.2 Чи можуть бути лімітовані або обмежені права, передбачені в частині III?	13
1.3 Чи може Пакт бути відхилений чи денонсовано державою, яке більше не бажає бути пов'язаним їм? Як йде справа з новими державами, що виникають в результаті розпаду старого держави, яке було стороною договору?	15
III.1 Мета і значення процесу звітування	27
III.2 В якому напрямку йде процес підготовки та подання доповідей?	27
III.3 Де можна ознайомитися з детальною інформацією про порядок подання індивідуальної скарги?	30
III.4 Яким чином можна отримати доступ до інформації про роботу Комітету?	33

Додатки

Додаток I	
Міжнародний пакт про громадянські та політичні права	36
Додаток II	
Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права	57
Додаток III	
Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, спрямований на скасування смертної кари.....	61

ВСТУП

У Статуті Організації Об'єднаних Націй (1945 рік) проголошено, що одна з цілей Організації Об'єднаних Націй полягає в заохоченні й розвитку поваги до прав людини та основних свобод для всіх. Цей заклик уперше отримав конкретне вираження в зв'язку з оприлюдненням Загальної декларації прав людини на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що відбулася в 1948 році. Прийнята після пережитих жахів Другої світової війни Загальна декларація стала першою спробою всіх держав узгодити в межах єдиного документа всеохоплюючий перелік прав людської особистості. Як випливає з її назви, вона була задумана не у формі договору, а скоріше у формі декларації споконвічних прав та основних свобод, що несе в собі моральний потенціал універсальної угоди. Таким чином, її мета була сформульована «як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави». У широкому сенсі під Загальною декларацією визначено дві загальні категорії прав і свобод: з одного боку, громадянські та політичні права, а з іншого — економічні, соціальні та культурні права.

На час прийняття Загальної декларації вже існувала загальна думка про те, що права людини мають бути закріплені в юридичній формі в межах договору, який мав би обов'язкову силу для держав, які погодилися бути пов'язаними його положеннями. Це дало поштовх проведенню великих переговорів у межах Комісії з прав людини — політичному органі, який був заснований у 1946 році й до складу якого ввійшли представники держав, які щорічно проводять свої наради в Женеві для обговорення широкого кола проблем у галузі прав людини. У 1966 році Генеральною Асамблеєю були прийняті Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Ці два Міжнародних пакти з прав людини сформували основу для цілого ряду міжнародних договорів, які мають обов'язкову юридичну силу і охоплюють широкий спектр правозахисної проблематики. У цих договорах визначені права людини та основні свободи й закріплені фундаментальні норми, які послужили стимулом для розробки більш 100 міжнародних і регіональних конвенцій, декларацій, зводів правил і принципів у сфері прав людини.

Поряд з двома вищезгаданими Пактами існує ще п'ять основоположних договорів Організації Об'єднаних Націй з прав людини:

- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 рік);

- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок (1979 рік);
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 рік);
- Конвенція про права дитини (1989 рік); і
- Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящихих-мігрантів і членів їх сімей (1990 рік).

Багато з цих договорів мають факультативні протоколи, що представляють собою окремі договори, які доповнюють основний договір, положеннями, що стосуються питань по суті та/або процедури.

Усі ці договори, включаючи обидва Пакти, мають схожу структуру. У них викладено ряд матеріальних прав, які закріплені в так званій «нормативній» частині договору, що містить визначення фундаментальних прав та основних свобод у галузі, яку охоплює даним договором. Незалежний наглядовий орган або комітет, заснований самим договором, займається спостереженням за здійсненням договору державами-учасницями. До складу цих комітетів входять обрані державами-учасницями незалежні експерти, неупередженість, незалежність і досвід яких у галузі прав людини дають їм право займатися оцінкою прогресу, досягнутого державами-учасницями у сфері дотримання норм, закріплених у відповідному договорі. Договірним органом, який створюється з цією метою в межах Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, є Комітет з прав людини.

У цьому Викладі фактів, по-перше, містяться пояснення до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і двох Факультативних протоколах до нього, тексти яких наводяться в додатках. По-друге, в цій брошурі описано діяльність Комітету з прав людини. Комітет не слід плутати з Комісією з прав людини, яка, як зазначалося вище, є окремим незалежним органом. Комітет з прав людини не слід також розцінювати як «глобальний» орган, який займається всіма правами людини, закріпленими в усіх договорах; йому скоріше підійшла б назва комітету з громадянських та політичних прав, оскільки в його функції входить спостереження за здійсненням громадянських та політичних прав, викладених у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права.

Частина I

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА Й ПРОТОКОЛИ ДО НЬОГО

Хоча текст Пакту був прийнятий у 1966 році, було потрібно ще десять років до того, як його Сторонами стали 35 держав, і лише 23 березня 1976 він набрав для цих держав чинності. Станом на червень 2004 року ще 117 держав стали Сторонами Пакту, в результаті чого в даний час учасниками Пакту є в цілому 152 держави. З оновленими переліками держав-учасниць усіх договорів можна ознайомитися в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>), а також у «Збірнику договорів Організації Об'єднаних Націй» за адресою: <http://untreaty.un.org> (тільки для абонентів).

Вставка I.1.

Яким чином держава погоджується бути пов'язаною умовами договору, зокрема Пакту і факультативними протоколами до нього?

Держава може стати учасницею договору двома шляхами. По-перше, вона може підписати договір, після чого, згідно з нормами міжнародного права, держава не може діяти всупереч предметові та цілям договору. За підписанням наступає ратифікація. При депонуванні ратифікаційної грамоти держава офіційно заявляє про свій намір виконувати зобов'язання за договором. Крім того, держава може приєднатися до договору. Приєднання, у межах якого держава, яка не підписала договір, погоджується бути пов'язаною його зобов'язаннями, еквівалентно ратифікації. Як правило, у відповідному договорі передбачається нетривалий період часу після дати ратифікації або приєднання до фактичного прийняття на себе державою зобов'язань за цим договором. У разі Пакту цей період становить три місяці. З додатковою інформацією про ці процедури можна ознайомитися в «Довіднику щодо договорів» Управління з правових питань Організації Об'єднаних Націй, доступному за адресою:

http://untreaty.un.org/ola-internet/Assistance/handbook_eng/hbframeset.htm

Учасники Пакту можуть також стати сторонами одного або обох Факультативних протоколів до нього. У першому Факультативному протоколі встановлена система, відповідно до якої Комітет з прав людини може отри-

мувати й розглядати скарги окремих осіб, які стверджують, що їхні права людини були порушені, у той час як другим Факультативним протоколом скасовується страта в державах-учасницях. Перший Факультативний протокол також набрав чинності 23 березня 1976 року і в даний час його учасниками є 104 держави, а другий Факультативний протокол, який налічує 53 держави-учасниці, набув чинності 11 липня 1991 року.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПАКТУ

Пакт розділений на шість основних частин. У частинах I і II міститься ряд загальних положень, які можна застосувати до всіх прав, передбачених Пактом. Частина III є «стрижнем» Пакту, оскільки в ній закріплені матеріальні індивідуальні права. У підсумковій частині передбачається заснування Комітету з прав людини, визначаються наглядові функції Комітету і регламентується ряд технічних питань. Нижче міститься почерговий опис окремих частин.

Частина I і II. Загальні положення

Перші дві частини, які включають в себе статті 1–5, являють собою важливе зведення положень, які можна було б визначити як положення загального або структурного характеру. Статтю 1, включеної в частину I, гарантується право на самовизначення. Це право відрізняється від інших, що фігурують у Пакті, прав у тому сенсі, що цим правом безпосередньо наділені «народи», а не окремі особи. Воно також є єдиним правом, спільним для обох Пактів, оскільки стаття 1 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права має аналогічне формулювання. Хоча міжнародне право поки ще не має чіткої позиції щодо права на самовизначення, з усією впевненістю можна сказати, що попередньою умовою для повного і справжнього самовизначення народу є здійснення його окремими представниками всього обсягу прав, закріплених у цьому Пакті.

До складу частини II входять статті 2–5. Стаття 2 є найважливішим, воістину наріжним каменем Пакту. У ній передбачається, що держава-учасниця зобов'язується поважати й забезпечувати права, визнані в Пакті, усім, хто знаходиться під її юрисдикцією особам. За деяким винятком, яким, зокрема, є право на участь у голосуванні, ці права поширюються не тільки на громадян, але й на всіх осіб, які перебувають на території держави, і повинні поважатися без будь-якої дискримінації. При необхідності має прийматися законодавство для належного гарантування цих прав. Принципово важливим є те, що держави-члени забезпечують засоби правового захисту особам, права яких за Пактом були порушені. У межах своєї практики Комітет

вितлумачив це право як таке, що дозволяє вимагати наявності належного форуму для розгляду претензії про порушення гарантованого Пактом права в разі, коли вона є «достатньо обґрунтованою для розгляду відповідно до Пакту». Зазвичай ці засоби правового захисту надаються судами й адміністративними органами влади.

Без цього права на забезпечення дотримання передбаченого Пактом права внутрішньодержавними органами шляхом надання засобів правового захисту фактичні матеріальні права, закріплені в Пакті, були б значною мірою позбавлені свого практичного значення. Додаткова інформація про сферу охоплення зобов'язання, що впливає з цієї найважливішої статті, міститься в Зауваженні загального порядку № 31 про характер загального юридичного зобов'язання, що накладається на держави-учасниці Пакту (CCPR/C/74/CRP.4/Rev.6).

Договірними органами та авторами наукових коментарів розроблена трирівнева концепція зобов'язань, що накладаються договорами на держави-учасниці. Перше зобов'язання полягає в *поважанні* прав, яке, з усією очевидністю, зобов'язує уряди утримуватися від порушення прав людини. Нерідко його також називають «негативним» зобов'язанням, або зобов'язанням не вдаватися до конкретної дії або практики. Його класичним прикладом є зобов'язання держави утримуватися від будь-якого застосування катувань або довільного позбавлення життя. Друге зобов'язання щодо захисту здійснення прав іде далі: держава-учасниця має не тільки утримуватися від порушення прав людини як таких, а й захищати кожну людину від порушення її прав третіми сторонами незалежно то того, чи є вони приватними особами, корпораціями або іншими недержавними суб'єктами. Це може вимагати прийняття позитивних дій з боку держави-учасниці, наприклад, шляхом створення належних законодавчих або політичних структур і виділення достатніх ресурсів для їх ефективного функціонування. По-третє, держава-учасниця має *заохочувати* або *здійснювати* індивідуальні права, тобто вживати необхідних заходів для створення необхідного й сприятливого середовища, в умовах якого відповідні права могли б бути реалізовані в повному обсязі. У даному разі також ідеться про «позитивне» зобов'язання, яке може вимагати від держави-учасниці вжиття суттєвих заходів, включаючи виділення належних ресурсів, для виконання своїх зобов'язань за договором. Так, наприклад, відповідно до пункту 3 d) статті 14 Пакту, держава-учасниця зобов'язана надавати кожній особі захисника, «коли інтереси правосуддя того вимагають», і не допускати неповноеності в'язниць у здійсненні гарантії, закріпленої в пункті 1 статті 10, де ідеться про забезпечення гуманних умов тримання осіб, позбавлених волі.

Стаття 3 Пакту передбачає рівне для чоловіків і жінок право користування всіма правами, передбаченими в Пакті. На думку Комітету, стаття 26

в частині III Пакту, що гарантує рівність перед законом і рівний захист закону без якої б то не було дискримінації, у тому числі за ознакою статі, має тлумачитися як така, що передбачає такий самий захист, однак при цьому важливість даного питання для розробників Пакту може бути оцінена вже в силу його включення в першу частину Пакту.

У статті 4 Пакту визнається, що надзвичайні ситуації, що зачіпають держава-учасниці, можуть утруднити чи зробити неможливим практичне забезпечення гарантій деяких прав на певний період часу. У зв'язку з цим у статті 4 ясно викладені чітко допустимі межі для припинення здійснення деяких прав або відступу від них з метою недопущення можливості будь-яких зловживань. Головна умова зводиться до того, що в разі загрози життю нації має бути введено офіційно оголошений надзвичайний стан. Комітет з прав людини може порушити, а при необхідності й порушує питання про те, чи дотримувалася ця основна вимога при прийнятті державою рішення про відступ від своїх зобов'язань за Пактом. Навіть якщо така ситуація й виникає, подібні заходи мають вживатися в тій мірі, у якій «це потрібно гостротою становища» в момент кризи. Це — норма високого порядку, і тому державі-учасниці може бути запропоновано продемонструвати, на задоволення Комітету, те, як вона його дотримується. Крім того, незалежно від ситуації, існує цілий ряд прав, включаючи права на життя та захист від катувань, відступ від яких не допускається ні за яких обставин. Ці права закріплені в пункті 2 статті 4.

Детальніше питання, що виникають у зв'язку зі статтею 4, розглядаються в Зауваженні загального порядку № 29 про відступ від зобов'язань у зв'язку з надзвичайним станом (CCPR/C/21/Rev.1/Add. 11).

Частина II Пакту завершується статтею 5, що містить загальне виняткове положення, у якому зазначається, що ніщо в цьому Пакті не може тлумачитися як таке право, що означає обмеження або знищення будь-яких з його положень і що держава-учасниця, внутрішнім правом якої забезпечується більша ступінь захисту, ніж це передбачено в Пакті, не може використовувати цю обставину як привід для обмеження або відступу від основних прав, що містяться в Пакті.

Частина III. Матеріальні права, закріплені в Пакті

Частина III є основою Пакту. У ній перераховані матеріальні права та основні свободи, які гарантуються цим договором. Йдеться про статті, на які, як правило, посилаються окремі особи, які стверджують про порушення своїх прав, закріплених у Пакті, хоча в зв'язку з цим також можна посилатися на положення частини I, які можуть бути підставою для їх тлумачення.

Статті 6–11 можна вважати базовими положеннями, які передбачають захист життя, свободи й фізичної безпеки людини. Крім того, у цих положеннях встановлено вузькі рамки, у межах яких держави-учасниці, у яких зберігається смертна кара, можуть на законних підставах виносити смертний вирок. Конкретні заборони встановлені щодо катувань, недозволених медичних дослідів, рабства та примусової праці. У цих же статтях передбачені права людини в умовах позбавлення волі, головним чином внаслідок арешту й утримання під вартою. Статті 12 і 13 присвячені питанням пересування в зв'язку з в'їздом у державу, виїздом з неї або пересуванням по її території, а також містять конкретні норми, що стосуються вислання іноземців.

Статті 14–16 визначають порядок поведінки з особою в ході судового процесу. У статті 14 гарантується право на справедливий судовий розгляд як у кримінальних, так і цивільних справах; це право має основоположне значення, особливо з урахуванням його тісного зв'язку з правом на ефективний засіб правового захисту, передбачених у статті 2. Вона встановлює права на рівність перед судами й на винесення справедливого судового вироку за скаргами, врегульованими в судах і трибуналах, а також передбачає ряд додаткових заходів захисту в ході кримінального судочинства. Статтею 15 забороняється кримінальне покарання, що має зворотну силу, а в статті 16 зазначається, що кожна людина має право на визнання її правосуб'єктності.

У статтях 17–22 закріплені основні свободи, здійснення яких має відбуватися без невинуватеного стороннього втручання. Статтею 17 встановлюється право на особисте життя, статтею 18 — на свободу думки і релігії, статтею 19 — на свободу думок і їх вільне вираження (з урахуванням дотримання закріплених у статті 20 заборон на пропаганду війни чи національної, расової або релігійної ненависті); стаття 21 гарантує право на мирні зібрання, а стаття 22 — право на свободу асоціації, включаючи право створювати профспілки.

У статтях 23 і 24 визнається особлива роль сім'ї і торкаються проблеми шлюбу та прав дітей. Стаття 25 Пакту має особливе значення, оскільки в ній закріплено найважливіше право на участь у політичному житті, пов'язане з правом голосувати та бути обраним на дійсних періодичних виборах, які проводяться на основі загального виборчого права при таємному голосуванні, а також право брати участь у веденні державних справ та мати рівний доступ до державної служби.

Як зазначалося вище, поряд зі статтями 2 і 14 стаття 26 має фундаментальне значення в межах Пакту. У ній закріплено право на рівність перед законом і на рівний захист закону в умовах забезпечення широких гарантій недискримінації. Комітет з прав людини широко тлумачить це положення, відносячи його до всіх правових положень, а не тільки до норм, закріплених

у Пакті. Так, у разі якщо держава-учасниця передбачає особливі пільги для окремої особи або групи осіб, вони повинні надаватися в недискримінаційній формі. Іншими словами, відмінності, встановлені законом, мають ґрунтуватися на розумних і об'єктивних мотивах, які можуть служити критерієм, що підлягають оцінці Комітетом для визначення того, наскільки вони відповідають цим положенням.

Частина III Пакту завершується статтею 27, яка гарантує особам, які належать до етнічних, релігійних та мовних меншин, право спільно з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, релігією або мовою. Хоча формально це положення сформульоване в якості індивідуального права, воно, по суті своїй, має розцінюватися як групове право, що захищає сукупність окремих людей.

Вставка I.2.

Чи можуть бути лімітовані або обмежені права, передбачені в частині III?

Ряд прав, передбачених у частині III, безпосередньо сформульовані таким чином, що стосовно них можуть застосовуватися обмеження або межі, які, як правило, встановлюються законом та необхідні для конкретних перерахованих цілей. Статті 17, 18, 19, 21, 22 і 25 безпосередньо допускають певну форму обмежень. У тому разі, якщо держава-учасниця вирішує обмежити або лімітувати одне з цих прав у встановлених межах, це допускається і не є порушенням відповідного права. Інші права, зокрема права, що захищають від «довільних» дій з боку держави, імпліцитно визнають у якості допустимих певні розумні заходи, яких вживає держава.

Разом з тим слід підкреслити, що в будь-якому разі допустимі межі не є настільки широкими або безмежними, щоб дозволяти державі-учасниці фактично вихолощувати те чи інше право, позбавляючи його практичного сенсу. Тягар доказування обґрунтованості в подібному випадку лежить на державі-учасниці, яка зобов'язана продемонструвати, в тому числі Комітету, що певні обмеження відповідають вимогам законності, необхідності, розумності та легітимності мети. Деякі права не можуть обмежуватися або лімітуватися ні за яких обставин, якими серйозними вони б не були. В інших випадках може встановлюватися баланс між правом, на яке претендує та чи інша особа, і правом, яким може володіти інша особа. Наприклад, у зв'язку з правом дитини на життя необхідних заходів захисту відповідно до статті 24 щодо дитини може виникнути необхідність в її вилученні з несприятливого сімейного оточення, незважаючи на те, що таке розлучення з сім'єю може суперечити праву батьків на захист сім'ї, передбаченому в статті 23.

Іншим способом обмеження прав є застереження. Застереження являє собою офіційну заяву, яку робить держава-учасниця в той момент, коли вона стає стороною договору, і в якому вона в межах своєї юрисдикції повністю або частково відмовляється застосовувати одне або кілька поло-

жень. На відміну від ряду інших договорів у Пакті нічого не говориться про наслідки застережень. Застереження може бути зроблено на підставі загальної норми міжнародних права, закріпленої у Віденській конвенції про право міжнародних договорів, згідно з якою вона не може бути несумісною з предметом і метою договору. Традиційним критерієм прийнятності застереження є реакція інших держав-учасниць, які можуть подати заперечення на застереження, внесені іншою державою-учасницею.

Сам Комітет як орган, на який покладено обов'язок контролювати здійснення Пакту, узяв на себе повноваження визначати сумісність застереження з предметом і метою Пакту і висловив свою думку з цього питання щодо деяких держав-учасниць.

Якщо Комітет вважає застереження несумісним, він його «знімає» і застосовує до держави-учасниці відповідне зобов'язання в повному обсязі. Хоча можливість внесення застережень може сприяти приєднанню держав до договору в тому разі, коли вони не хочуть повністю брати на себе зобов'язання, що випливають з нього, застереження часто розцінюються як не надто розумне політичне рішення в силу того, що вони можуть позбавити деяких осіб їх прав з причин, які не зовсім зрозумілі для інших держав-учасниць або які є обґрунтованими лише протягом певного часу. Саме тому Комітет регулярно закликає держави-учасниці переглянути свої застереження з метою їх зняття. Підхід Комітету до цих питань більш детально викладено в Зауваженні загального порядку № 24 з питань, що стосуються застережень (CCPR/C/21/Rev.1/Add.6).

Частини IV–VI. Контроль за здійсненням і технічні аспекти Пакту

В інших частинах Пакту визначається порядок заснування Комітету з прав людини в якості органу зі спостереження за здійсненням договору. У частині IV, що охоплює статті 28–45, містяться положення про створення Комітету і визначаються його функції та процедури. Ці питання докладніше розглядаються нижче. У частині V Пакту, що складається з статей 46–47, передбачені захисні положення щодо Статуту Організації Об'єднаних Націй і, у зв'язку зі статтею 1, щодо невід'ємного права народів вільно володіти й користуватися своїми природними багатствами та ресурсами. У статтях 48–53, що входять у прикінцеву частину VI, містяться стандартні договірні положення, що стосуються механізму приєднання, повідомлення та внесення поправок. Статтею 50 передбачено, що всі положення Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без обмежень або вилучень. Це має важливе значення для держав, внутрішнє право яких резервує виняткові повноваження в деяких сферах за штатом або провінцією, а не за федеральними органами влади. У таких випадках федеральна влада, яку зазвичай представляє держава-учасниця в Комітеті, має вжити таких заходів, які є необхідними для забезпечення застосування Пакту в повному обсязі на

своїй території, і забезпечити наявність необхідних засобів правового захисту в разі порушень. У цьому сенсі стаття 50 являє собою підтвердження загальновідомих принципів міжнародного права, згідно з якими міжнародна відповідальність держави виникає в разі дій або бездіяльності її органів влади всіх рівнів, незалежно від того, чи є вони національними, провінційними або місцевими, і що внутрішнє право держави не є підставою для порушення договірних зобов'язань.

Вставка І.3.

Чи може Пакт бути відхилений чи денонсований державою, яка більше не бажає бути пов'язаною його положеннями? Як справи з новими державами, що виникають у результаті розпаду старої держави, яка була стороною договору?

На відміну від багатьох договорів у прикінцевих положеннях Пакту не передбачено можливість денонсації договору, що дозволяє державі-учасниці виходити з договірної режими. За цих обставин Комітет дотримується думки про те, що у світлі особливого характеру договорів з прав людини, включаючи Пакт, у яких закріплюються основні права та свободи за особами, які перебувають під юрисдикцією держави-учасниці, від цих прав та свобод не можна відмовитися після того, як вони отримали підтвердження. Тому якщо держава ратифікувала Пакт, вона не може відмовитися від передбачуваних ним зобов'язань, денонсувавши договір. Аналогічним чином держави-учасниці не можуть денонсувати другий Факультативний протокол, у якому також не міститься будь-яких положень про денонсацію. На відміну від цього в першому Факультативному протоколі передбачається конкретна процедура денонсації.

У зв'язку з цим виникає проблема безперервності застосування Пакту в ситуації, коли держава-учасниця Пакту розпадається на ряд держав- правонаступниць. Застосовуючи аналогічний підхід, Комітет дійшов думки про те, що держава- правонаступниця успадковує від держави-попередника зобов'язання за Пактом. Так, наприклад, Комітет вважає, що Казахстан несе зобов'язання за Пактом як держави- правонаступниці СРСР, який був державою-учасником на момент його розпаду. Як правило, така ситуація не виникає, оскільки держави- правонаступниці підтверджують застосовність Пакту у своїй юрисдикції, зокрема зробивши заяву про правонаступництво. Аналогічним чином, коли Сполучене Королівство і Португалія в якості держав-учасниць Пакту повернули Китаю суверенітет над Гонконгом і Макао, Китай погодився застосовувати зобов'язання за Пактом на цих територіях, навіть незважаючи на те, що він сам не був державою-учасницею Пакту.

Зміст двох факультативних протоколів до Пакту

Перший Факультативний протокол має процедурний характер і передбачає механізм отримання та розгляду Комітетом індивідуальних скарг,

у яких містяться твердження про порушення Пакту, іншими словами, про порушення матеріальних прав, передбачених у частині III, у разі необхідності, з урахуванням положень частин I і II. Як ясно випливає з його назви, цей Протокол не є обов'язковим, однак після того, як держава-учасниця Пакту стає стороною Протоколу, будь-яка особа, яка перебуває під юрисдикцією держави-учасниці, може направити письмову скаргу Комітету з прав людини (за умови дотримання будь-яких допустимих застережень). Процедура подачі скарг не обмежується громадянами або особами, які перебувають на території держав, і може бути застосована до всіх осіб, на яких безпосередньо поширюються владні повноваження держави, що здійснюються його органами влади. Так, наприклад, громадянин держави-учасниці, який живе за кордоном, якому ця держава відмовила у видачі паспорта, має право подати скаргу до Комітету.

У статтях 1, 2, 3 і 5 Протоколу визначені прямі і непрямі вимоги до прийнятності, яким повинні задовольняти скаргу до розгляду її обґрунтованості або суті. У статті 4 Протоколу викладені основні процедурні вимоги, що ставляться до розгляду скарги. Відповідно до статті 6 Комітет подає Генеральній Асамблеї щорічну доповідь про свою діяльність у зв'язку з розглядом скарг, а в статтях 7–14 містяться стандартні захисні й технічні положення, що стосуються приєднання до нього, його набрання чинності, процедур повідомлення, внесення поправок, денонсацію і т. п. У статті 10, як і в самому Пакті, передбачається, що Протокол без яких би то не було винятків також поширюється на всі частини федеративних держав. Статтею 12 допускається денонсація Факультативного протоколу державою-учасницею.

Мета другого Факультативного протоколу відображена в його повній назві як Протоколу, «спрямованого на скасування смертної кари». У його єдиній матеріальній нормі, що міститься в статті 1, прямо вказується, що жодна особа, яка перебуває під юрисдикцією держави-учасниці не підлягає страті, і що кожна держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів для скасування смертної кари. Статтею 2, при дотриманні деяких процедурних вимог, допускається лише одне застереження, а саме застереження про застосування смертної кари у воєнний час після визнання провини в скоєнні найбільш тяжких злочинів військового характеру, скоєних у воєнний час. Статтею 6 передбачено, що відступ від цих положень не допускається, і в якості матеріальних вони застосовуються як додаткові положення до Пакту. Статті 3–5 встановлюють згідно з Протоколом аналогічний порядок подання доповідей та процедури подачі скарг, які розглядаються нижче щодо Пакту, а також щодо подачі скарг відповідно до першого Факультативного протоколу. У прикінцевих статтях 7–11 містяться розглянуті вище положення, що стосуються федеративних держав, а також загальноприйняті договірні механізми, які стосуються набрання чинності, внесення поправок і т. п.

Частина II

КОМІТЕТ З ПРАВ ЛЮДИНИ

ЩО ЯВЛЯЄ СОБОЮ КОМІТЕТ ТА ХТО ВХОДИТЬ ДО ЙОГО СКЛАДУ?

Комітет з прав людини заснований у відповідності до статті 28 Пакту. Він складається з 18 членів, які повинні бути громадянами держав, які беруть участь у Пакті. Членів Комітету, як і в разі інших договірних органів, також нерідко називають «експертами».

Відповідно до статті 28 Пакту членами Комітету повинні бути особи, «які мають високі моральні якості та визнану компетентність у галузі прав людини», причому «береться до уваги корисність участі кількох осіб, що володіють юридичним досвідом». Кожен член Комітету є громадянином держави-учасниці, яка висуває його. Більшість членів Комітету (в минулому і в сьогодні) є юристами, раніше працювали в судах як практики або займалися науковою діяльністю.

Відповідно до статті 31 до Комітету «не може входити більш ніж по одному громадянину однієї й тієї ж держави». При цьому «береться до уваги справедливий географічний розподіл членів і представництво різних форм цивілізації та основних юридичних систем». Саме ці принципи, закріплені в Пакті, є керівництвом для держав-учасниць при висуненні ними кандидатур у члени Комітету та при їх обранні шляхом таємного голосування на чотирирічний термін.

Вибори половини членів Комітету проводяться кожні два роки в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй в ході щорічної сесії Генеральної Асамблеї. Члени Комітету можуть бути переобрані в разі повторного подання їх кандидатури після закінчення їхнього терміну повноважень. У разі, якщо член Комітету достроково залишає свій пост, наприклад, з причин смерті або відставки, проводяться додаткові вибори. Разом з тим склалася практика, при якій такі члени Комітету заміщуються особами, висунутими тією ж державою-учасницею, як і в разі звільнення свого поста членом Комітету.

Після виборів члени Комітету також підтримують зв'язки з державами-учасницями й беруть участь у діалозі з загальних питань, що становлять взаємний інтерес у межах нарад з державами-учасницями, які регулярно плануються Комітетом у ході його сесій.

ЯКУ РОЛЬ ВІДІГРАЮТЬ ЧЛЕНИ КОМІТЕТУ!

Члени Комітету працюють в особистій якості, а не як представники своїх урядів. Завдяки цьому дотримується політична неупередженість у межах проведеної Комітетом діяльності. З метою забезпечення найвищих стандартів поведінки для керівництва своїх членів Комітет прийняв відповідні етичні керівні принципи. Крім того, деякі з цих елементів закріплені в Правилах процедури Комітету (CCPR/C/3/Rev.7). Таким чином, створені гарантії неупередженості як за формою, так і по суті. Наприклад, член Комітету не бере участі в розгляді періодичної доповіді, яку представляють державою, громадянином якої він є, або в прийнятті прикінцевих зауважень щодо цієї доповіді. Член Комітету також не бере участі в обговоренні скарги, яка подається відповідно до Факультативного протоколу, що спрямована проти його країни. У разі, якщо з яких-небудь причин виникають побоювання в упередженості щодо того чи іншого питання, відповідний член Комітету може відмовитися від своєї участі в засіданнях, де розглядається це питання.

Члени Комітету обирають посадових осіб Комітету на дворічний термін. До їх числа відносяться Голова Комітету, на якого покладається загальна відповідальність за організацію роботи Комітету, три заступника Голови і Доповідач, який відповідає за підготовку щорічної доповіді Комітету Генеральній Асамблеї. Крім того, в даний час є три спеціальних доповідача, які були призначені Комітетом на аналогічний термін для виконання конкретних завдань. Ними є:

- Спеціальний доповідач з нових повідомлень, в обов'язки якого входить реєстрація нових скарг, поданих відповідно до Факультативного протоколу, і розгляд питань попереднього характеру, зокрема пов'язаних із тимчасовими заходами захисту, які необхідні для попередження непоправної шкоди в представленій Комітету справі;
- Спеціальний доповідач з подальшої діяльності в зв'язку з міркуваннями, який контролює здійснення рішень Комітету по суті окремих справ; і
- Спеціальний доповідач з наступних дій у зв'язку з прикінцевими зауваженнями, який відповідно до нової процедури Комітету зобов'язаний займатися подальшою діяльністю у зв'язку з доповідями окремих держав-членів, розглянутими Комітетом (див. нижче).

При обранні цих посадових осіб враховуються різні чинники, у тому числі бажаність справедливого географічного та мовного розподілу. Комітет обслуговується секретаріатом, який надається в його розпорядження Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй, що базується в Управлінні Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Женеві, Швейцарія.

КОЛИ ПРОХОДЯТЬ ЗАСІДАННЯ КОМІТЕТУ ТА ЯК БУДУЄТЬСЯ ЙОГО РОБОТА?

Зазвичай протягом року Комітет з прав людини проводить три пленарних сесій в повному складі тривалістю в три тижні кожна. Як правило, в березні ці сесії проводяться в штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй, а в липні і жовтні — у Відділенні Організації Об'єднаних Націй в Женеві. Комітет може проводити засідання і в інших місцях. Наприклад, у 1981 році на запрошення колишньої Федеративної Республіки Німеччини одна сесія Комітету відбулася в Бонні. Правила процедури Комітету, доступні в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>), докладно визначають порядок діяльності Комітету. Так, кворум утворюється 12 членами Комітету, кожен з яких має один голос. Комітет докладає всіх розумних зусиль для прийняття своїх рішень шляхом консенсусу. У рідкісних випадках, коли консенсус не може бути досягнутий, члени Комітету можуть вдаватися до голосування присутніх на засіданні членів.

Кожній сесії Комітету зазвичай передують тижнева нарада робочої групи Комітету, до складу якої, як правило, входять п'ять членів. З плином років функції робочої групи зазнали змін, і в даний час вони пов'язані лише з прийняттям у першій інстанції рішень за індивідуальними скаргами, що подається відповідно до Факультативного протоколу. Хоча робоча група може оголошувати скарги прийнятними в цілому, її рішення про неприйнятність (у цілому або частково) та про обґрунтованість скарги передаються Комітету повного складу для обговорення і прийняття офіційного рішення на пленарному засіданні. Детальніше ці питання див. у Викладі фактів 7 (Rev.1), що має назву «Процедури подання та розгляду скарг», опублікованому Управлінням Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини.

Частина III

ЧОТИРИ НАГЛЯДОВИХ ФУНКЦІЙ КОМІТЕТУ

У завдання Комітету з прав людини входить спостереження і контроль за виконанням зобов'язань, прийнятих державами-учасницями відповідно до Пакту. Однією з сильних сторін Комітету є його моральний авторитет, обумовлений тим фактом, що його члени представляють усі регіони світу. Таким чином, представляючи широкий спектр географічних і національних чинників, Комітет у прямому сенсі має глобальне охоплення. При здійсненні своїх контрольних і наглядових функцій Комітет виконує чотири найважливіших обов'язки. По-перше, він отримує та розглядає доповіді держав-учасниць про заходи, вжиті ними для здійснення прав, закріплених у Пакті. По-друге, Комітет готує так звані зауваження загального порядку, метою яких є надання допомоги державам-учасницям у виконанні положень Пакту, шляхом більш докладного роз'яснення основних та процедурних зобов'язань держав-учасниць. По-третє, Комітет отримує і розглядає індивідуальні скарги або «повідомлення» відповідно до Факультативного протоколу, що направляються окремими особами, які стверджують про те, що держава-учасниця порушила їхні права за Пактом. По-четверте, Комітет уповноважений розглядати деякі скарги держави-учасниці на недотримання іншою державою-учасницею своїх зобов'язань за Пактом.

РОЗГЛЯД ЗВІТІВ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ДЕРЖАВАМИ-УЧАСНИЦЯМИ

Усі держави, які ратифікували Пакт або приєдналися до нього, зобов'язуються подавати Комітету доповіді про вжиті ними заходи для втілення в життя визнаних у Пакті прав та прогрес, досягнутий у використанні цих прав. Це зобов'язання згідно зі статтею 40 Пакту.

Первинна доповідь держави-учасниці подається протягом одного року з моменту набрання Пактом чинності для відповідної країни. Наступні доповіді, що отримали назву «періодичних доповідей», подаються в найкоротші терміни, що їх установив Комітет для кожної держави-учасниці. У 1997 році Комітет змінив раніше діюче правило щодо подальших періодичних доповідей, відповідно до якого держави-учасниці, як правило, повинні були представляти доповіді кожні п'ять років. Крім того, у деяких випадках

Комітет пропонує подавати доповіді частіше, ніж один раз на п'ять років, у тих випадках, коли держави переживають гострі кризові ситуації в галузі прав людини, як наприклад, держави колишньої Югославії і Руанда, у період громадянських воєн. У силу збільшення числа держав-учасниць Пакту та обмеженості часу, який виділяється для проведення засідань Комітету, встановлений графік звітування для всіх держав-учасниць ставав усе більш нереальним. У даний час в останньому пункті своїх прикінцевих зауважень щодо конкретної доповіді (дане питання буде розглянуто нижче) Комітет встановлює термін подання наступної періодичної доповіді. Як правило, ці тимчасові рамки складають від 4 до 5 років, хоча в деяких випадках встановлюються і більш стислі строки. Проте Комітет залишає за собою право, якщо того вимагають надзвичайні обставини, звертатися з пропозицією про подання додаткової доповіді до офіційно встановленого строку подання наступної доповіді.

Яка інформація має міститися в доповіді держави-учасниці Комітету?

Комітетом підготовлено зведені керівні принципи для надання урядам допомоги в складанні своїх доповідей. Спочатку державам пропонується подати так званий «базовий документ», де міститься вихідна інформація про державу, його демографічну структуру і географічне положення, а також про його конституційні, правові й політичні структури та інша загальна інформація. Оскільки ця інформація має загальний інтерес для всіх договірних органів, вона представляється як єдиний документ, доступний усім договірним органам, що розглядає доповіді тієї чи іншої держави. Відповідна держава, таким чином, звільняється від обов'язку знову подавати одну й ту ж інформацію при розгляді її доповіді кожним із договірних органів. У тому разі, якщо в державі відбуваються важливі зміни, базовий документ оновлюється, з тим щоб договірні органи могли постійно стежити за поточними подіями, котрі мають для них спільний інтерес.

Початкові доповіді, що подаються державами Комітету відповідно до Пакту, мають у повному обсязі охоплювати всі матеріально-правові статті Пакту, включаючи інформацію про конституційні та правові основи держави, яка не наводиться в базовому документі, а також правові та практичні заходи, що вживаються з метою здійснення Пакту. Вкрай важливо, щоб держави описували реальну ситуацію, іншими словами, фактичний стан справ у галузі здійснення і втілення в життя закріплених у Пакті прав, а не обмежувалися формальним викладом законів та політики держави. Ці вимоги докладніше викладені в опублікованих Комітетом керівних принципах, що стосуються підготовки доповідей, а також у «Посібнику з подання доповіді з прав людини», виданому Управлінням Верховного комісара Органі-

зації Об'єднаних Націй з прав людини. Ці документи є в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>) і в онлайнвій версії серії навчальних матеріалів Управління для фахівців: (<http://www.unhchr.html/menu6/2/training.htm>).

Згодом державам рекомендується подавати більш короткі періодичні доповіді, основна увага в яких приділяється проблемам, порушених Комітетом у його попередніх прикінцевих зауваженнях, і основним подіям, що мали місце після подання попередньої доповіді. Всі доповіді також мають містити пояснення щодо заходів, вжитих на виконання будь-яких рішень, що стосуються держави, по суті індивідуальних скарг, поданих відповідно до Факультативного протоколу.

Яким чином складається доповідь держави-учасниці?

Єдиного встановленого методу складання доповіді держави не існує. Оскільки здійснення закріплених у Пакті прав стосується сфери повсякденної діяльності уряду, багато, якщо не всі державні відомства, зацікавлені в поданні Комітету інформації про закони, програми і політику, які відносяться до сфер їхньої компетенції. Крім того, у багатьох державах, особливо в державах з федеративною структурою, провінційні та регіональні органи влади можуть мати особливі повноваженнями в деяких галузях, що диктує необхідність внесення ними свого вкладу в підготовку доповіді. Внаслідок цього найважливіше значення має створення координаційного механізму, покликаного інформувати різні відомства про вимоги в зв'язку з підготовкою доповідей і розподіляти між ними відповідні завдання. Як правило, провідну роль в поданні доповіді відіграє міністерство закордонних справ.

Неурядові організації (НУО) та інші суб'єкти громадянського суспільства відіграють все більшу роль в процесі подання доповіді, у тому числі в її підготовці. Найбільш оптимальною формою підготовки доповіді Комітет вважає залучення в цей процес представників широких верств громадянського суспільства. Універсальної формули участі громадянського суспільства не існує, і різні держави експериментують з різноманітними механізмами. Тут і проведення консультацій з громадянським суспільством до підготовки доповіді, використання інформації та статистичних даних, які подаються громадянським суспільством, залучення громадянського суспільства в розгляд проектів доповідей тощо У державах, де існують національні інституції з прав людини (наприклад, комісія з прав людини), такі організації також нерідко можуть мати цінний практичний досвід та розумінням проблем, які охоплюються доповіддю. Ключове значення для підготовки доповіді, що широко відображає спільну думку уряду й громадських суб'єктів про

характер здійснення закріплених у Пакті прав у відповідній державі, має всеохоплюючий та змістовний характер консультацій. (Детальніше відповідна проблематика розглядається нижче в розділі під назвою «У якому напрямку йде процес звітування?».) Можлива ситуація, коли з одного або цілої низки питань між державою й одним або декількома представниками громадянського суспільства виникають розбіжності. У такому разі держава, зрозуміло, представляє свою доповідь Комітету в тій формі, яку вона вважає за потрібну.

Після подання доповідь перекладається офіційними мовами Організації Об'єднаних Націй і розміщується для загального ознайомлення на вебсайті Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Бажано, щоб уже до цього етапу, але не пізніше, суб'єкти громадянського суспільства, які дотримуються іншої точки зору з питань, які розглядаються або, навпаки, не розглядаються в доповіді, направили Комітету свої власні подання. З метою обмеження інформації, що представляється до розумного обсягу громадянського суспільства, наскільки це можливо, пропонується представляти спільну доповідь, що відображає узгоджені погляди різних груп або організацій. Така доповідь, що зазвичай відповідає формату доповіді, яку представляє держава, має назву «паралельної доповіді». Природно, що Комітет надає великої ваги інформації цілого ряду суб'єктів громадянського суспільства, ніж інформації, що подається лише однією групою, хоча й ця інформація також може виявитися корисною.

Яким чином Комітет розглядає доповідь держави-учасниці!

Процес розгляду доповіді проводиться в рамках двох наступних одна за одною сесій Комітету. На першій сесії доповідь передається групі в складі чотирьох-шести членів Комітету, відомої як Цільова група з доповідей по країнах (ЦГСД). Рішення про створення ЦГСД було прийнято в березні 2002 року. Її метою є впорядкування процедури звітування та підвищення якості діалогу з державами-учасницями. Принаймні один із членів ЦГСД повинен представляти той же регіон, що й відповідна держава. Один із членів Групи призначається «доповідачем по країні», в обов'язки якого входить представлення доповіді та коментарів до неї на всіх етапах її розгляду Комітетом. За сприяння секретаріату Комітету ЦГСД готує «перелік питань», що виникають у зв'язку з відповідною доповіддю та іншою інформацією, представленою Комітету. У переліку питань зачіпаються найбільш серйозні проблеми, що стосуються здійснення закріплених у Пакті прав у тій чи іншій державі й часто запитується додаткова інформація з ключових питань. Перелік питань завчасно надсилається державі-учасниці як мінімум за одну сесію, що передую сесії, на якій буде розглядатися ця доповідь в присут-

ності представників держави-учасниці. Реальну допомогу членам Комітету надає все ширше застосовувана практика подання державами своїх відповідей у письмовій формі (бажано трьома робочими мовами Комітету: англійською, іспанською та французькою) на перелік питань. Ці відповіді мають представлятися завчасно або на самому початку публічного розгляду Комітетом його відповідної доповіді.

Що відбувається в ході сесії, на якій Комітет розглядає доповідь держави-учасниці?

На початку сесії Комітет на закритих засіданнях заслуховує представників спеціалізованих установ та інших органів Організації Об'єднаних Націй, які хотіли б представити інформацію про державу, доповідь якої знаходиться на розгляді. Нерідко Комітет також знайомиться, як правило, в ході неофіційного засідання в обідню перерву, з думками представників громадянського суспільства, які бажають проінформувати членів Комітету про деякі проблеми.

Потім Комітет приступає до розгляду кожної доповіді в межах відкритого та конструктивного діалогу з делегацією відповідної держави-учасниці. Зазвичай до складу цієї делегації входить посол держави-учасниці, який представляє її при Відділенні Організації Об'єднаних Націй в Женеві, та інший дипломатичний персонал, а також представники державних відомств і установ, компетентні в питаннях, що відносяться до Пакту. Нерідкі випадки, коли до складу делегації входять міністри, які очолюють державні відомства, а також представники громадянського суспільства та груп меншин населення. Зазвичай розгляд первісної доповіді Комітетом займає півтора дні, а наступні періодичні доповіді розглядаються в ході двох нарад тривалістю в півдня. Розгляд починається зі вступної заяви з приводу доповіді делегації держави-учасниці, в яку найчастіше включаються відповіді на перелік питань. Потім члени Комітету задають представникам питання з метою отримання або поглиблення інформації про здійснення і практичної реалізації в державі-учасниці закріплених у Пакті прав. При цьому найчастіше ставляться питання, які не були повністю висвітлені у відповідях на перелік питань. Обов'язок ставити питання представникам держави, як правило, покладається на членів відповідної ЦГСД, хоча інші члени Комітету також мають таку можливість. Діалог між Комітетом та делегацією держави-учасниці з різних проблем може проходити в кілька етапів. Проведенню діалогу також сприяє організація, по можливості, першого засідання у другій половині дня і другого засідання на наступний ранок, з тим щоб делегація могла ввечері отримати інформацію та роз'яснення від органів влади держави-

учасниці. Після завершення діалогу делегації, як правило, дається певний час, з тим щоб представити Комітету додаткову інформацію.

Після завершення діалогу Комітет готує докладні прикінцеві зауваження щодо відповідної доповіді. У прикінцеві зауваження, рішення про підготовку яких було прийнято в 1992 році, включаються результати діалогу й висновки Комітету, що робить їх корисним інструментом контролю за становищем у галузі прав людини в тій чи іншій державі. На доповідача по країні, якому сприяють члени відповідної ЦГСД, покладається обов'язок за підготовку проекту прикінцевих зауважень, який поширюється серед усіх членів Комітету для отримання коментарів та який потім виноситься на обговорення й пропонується для прийняття Комітетом на пленарному засіданні. Прикінцеві зауваження є схвалені консенсусом коментарі про позитивні й негативні аспекти здійснення Пакту державою-учасницею. Як правило, вони поділяються на такі розділи: вступ, позитивні чинники, основні питання, що викликають заклопотаність, і рекомендації. Основна увага в прикінцевих зауваженнях, як правило, приділяється останньому розділу, в якому питанням, що становлять заклопотаність Комітету, супроводжують його рекомендації стосовно заходів щодо усунення таких тривог. У прикінцевому пункті визначається термін, до якого Комітету має бути подана наступна періодична доповідь. Прикінцеві зауваження мають подвійну мету: надання державі допомоги в підготовці майбутніх доповідей та сприяння Комітету у виявленні найважливіших проблем, які підлягають розгляду в зв'язку з наступними доповідями. Усі прикінцеві зауваження є в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>).

Що відбувається після прийняття Комітетом своїх прикінцевих зауважень?

У 2001 році Комітет створив посаду Спеціального доповідача з таких дій у зв'язку з прикінцевими зауваженнями. Майже в усіх прикінцевих зауваженнях в останньому пункті, що містить висновки, Комітет визначає обмежений перелік пріоритетних проблем. Потім він пропонує державі-учасниці не пізніше ніж через рік представити інформацію про вжиті ним заходи щодо вирішення цих проблем. Ця інформація про подальші дії перекладається і розміщується для загального доступу в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>). Поряд з будь-якою інформацією, яка може бути отримана з інших джерел, Спеціальний доповідач за сприяння секретаріату Комітету проводить оцінку інформації про подальші дії і передає на розгляд Комітету рекомендацію про будь-які подальші заходи,

які будуть доцільними. Після цього Комітет визначає час для обговорення висновків Спеціального доповідача і приймає рішення про подальші заходи. Ці рішення є дуже гнучкими і можуть варіюватися від зміни термінів подання наступної періодичної доповіді держави-учасниці до направлення їй запиту про додаткову інформацію та доручення Спеціальному доповідачеві провести нараду з представниками держави-учасниці з конкретної проблеми. Якщо держава не подає інформацію про подальші дії, Спеціальний доповідач зустрічається з її представниками з метою подальшого обговорення проблеми. Якщо й після цього держава не реагує на запит Комітету, цей факт відображається в щорічній доповіді Комітету Генеральній Асамблеї. Первинна реакція держав-учасниць на процедуру подальших дій у межах процесу звітування виявилася дуже обнадійлива.

Процедура Комітету в межах подальших дій доповнює та орієнтує зусилля держав-учасниць і громадянського суспільства в період після прийняття прикінцевих зауважень. Головне завдання Комітету полягає насамперед у заохоченні зваженого й усебічного обговорення громадськістю висловлених ним міркувань, і з цієї причини він завжди просить держави-учасниці забезпечувати поширення прикінцевих зауважень. При необхідності може знадобитися їх переклад однією або кількома місцевими мовами. Обговорення прикінцевих зауважень у національному парламенті також є конструктивним методом їх пропаганди та стимулювання дискусії за висновками й рекомендаціями Комітету. За підсумками цих обговорень державні відомства, також у консультації з громадянським суспільством та іншими відповідними сторонами, отримують усі можливості для оцінки необхідності або доцільності зміни законодавства, політики й практики з метою реалізації прикінцевих зауважень і контролю за цими заходами, включаючи внесення пропозицій про зміну законодавства з міру їх здійснення. Ці відповіді на національному рівні закладають основу для майбутньої доповіді, при підготовці якої, на думку Комітету, найкращим методом є ретельне врахування вжитих у кожній сфері заходів у межах реалізації попередніх прикінцевих зауважень.

Що відбувається, якщо держава-учасниця не подає доповідь Комітету?

Деякі держави систематично запізнюються з поданням своїх доповідей та/або не беруть участь у запланованому діалозі. Все це призводить до того, що ситуація в деяких державах-учасницях не розглядається Комітетом протягом багатьох років. У відповідь на це неприйнятне положення Комітет у 2001 році постановив, що обговорення становища в тій чи іншій державі можливо на розсуд Комітету та за відсутності доповіді, а при необхідності та за відсутності делегації представників держави-учасниці, якій завчасно

направлятиметься інформація про запропоновану дату такого розгляду. Основним чинником, що враховується при ухваленні рішення щодо того, положення в якій державі буде розглядатися відповідно до цієї процедури, зрозуміло, є затримка з поданням доповіді або її неподання. При цьому на закритій сесії Комітет приймає попередні прикінцеві зауваження на основі представленої йому інформації про відповідну державу-учасницю. Ці зауваження направляються державі-учасниці і згодом можуть бути оприлюднені в первiсній або зміненій формі.

Вставка III.1.

Мета і значення процесу звітування

Описаний вище процес підготовки доповіді дає державі-учасниці можливість у межах своїх національних структур з'ясувати для себе зміст зобов'язань, узятих нею на себе відповідно до Пакту, і отримати уявлення про поточний стан щодо дотримання закріплених у Пакті прав, а також виявити галузі, які потребують проведення реформ, з метою забезпечення повного виконання Пакту. Консультації в межах державних структур і між урядом та громадянським суспільством з метою підготовки докладної доповіді можуть поліпшити розуміння Пакту та цілей у правозахисній галузі в цілому. У той же час атмосфера гласності при підготовці доповіді розкриває ступінь дотримання державою своїх зобов'язань і шляхи подальшого сприяння їх здійсненню з боку окремих осіб та організацій. Розгляд доповіді Комітетом дозволяє налагодити діалог між державою-учасницею та групою неупереджених і висококваліфікованих експертів, у ході якого можуть бути виявлені сфери, які потребують поліпшення, і внесені відповідні пропозиції. Процес підготовки та розгляду доповідей також дозволяє іншим державам, які прагнуть забезпечити здійснення Пакту, отримати уявлення про найбільш оптимальні варіанти практичної діяльності й накопичений у зв'язку з цим досвіді. Нарешті, підсумки цієї процедури в формі прикінцевих зауважень служать надійним орієнтиром для розробки законодавства, політики та програм у майбутньому. Хоча прикінцеві зауваження орієнтовані на одну державу-учасницю, ними можуть скористатися й інші зацікавлені сторони з метою заохочення здійснення прав людини в державі-учасниці і формування відповідної правозахисної культури. Крім того, вони можуть служити цінним керівництвом для інших держав-учасниць, які відчувають аналогічні проблеми.

Вставка III.2.

У якому напрямку йде процес підготовки та подання доповідей?

Процес підготовки та подання доповідей було предметом обговорення протягом цілого ряду років, не в останню чергу внаслідок тенденції до суттєвого збільшення обсягу нерозглянутих доповідей, яка в різній мірі торкнулася всіх договірних органів у 1990-х роках, а також внаслідок загальної стурбованості щодо ефективності всього процесу. В останні три

роки Комітет серйозно займався питаннями вдосконалення процесу підготовки, подання та розгляду доповідей. Як правило, одним або декількома членами Комітету висувається пропозиція про проведення реформи, яка вивчається від імені Комітету неофіційною робочою групою з числа його членів за сприяння секретаріату, а потім обговорюється на пленарному засіданні, і щодо неї приймається те чи інше рішення. Одночасно договірні органи нарощують свої зусилля для узгодження процедур з метою зменшення дублювання та паралелізму в роботі й використовують відповідну кваліфікацію та досвід договірних органів. Прикладами проведеної в даний час роботи щодо посилення координації між договірними органами можуть служити підсумки нещодавно введеної практики щорічних нарад голів договірних органів і міжкомітетських нарад, у яких беруть участь члени кожного з договірних органів. З документами, узгодженими на цих нарадах, можна ознайомитися в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини ([http // www.unhchr.ch / tbs / doc.nsf](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf)).

У 2002 році Генеральний секретар закликав провести подальшу реформу системи договірних органів. У відповідь на цей заклик Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини розпочав проведення консультацій з договірними органами, державами-учасницями й іншими зацікавленими сторонами з метою визначення шляхів підвищення ефективності та результативності системи договірних органів. Один із можливих шляхів спрощення такої системи зводиться до того, що державам слід представляти єдину зведену доповідь усім договірним органам, що охоплює в повному обсязі всі їх зобов'язання за договорами, сторонами яких вони є. У даний час, зокрема, вивчається можливість використання суттєво розширеного базового документа, який охоплював би всі спільні для договорів питання і подавався б поряд з короткими доповідями з проблем конкретних договорів з приділенням особливої уваги подальшій діяльності в зв'язку з попередніми прикінцевими зауваженнями договірному органу. У червні 2004 року міжкомітетська нарада та нарада голів комітетів дійшли домовленості про те, що держави, які хотіли б застосовувати такий підхід при підготовці доповідей договірним органам, можуть узяти його на озброєння. Можна розраховувати, що в найближчі роки відбудеться подальше вдосконалення методів роботи та практики всіх договірних органів, включаючи Комітет з прав людини.

УХВАЛЕННЯ ЗАУВАЖЕНЬ ЗАГАЛЬНОГО ПОРЯДКУ ЗА СТАТТЯМИ ПАКТУ

Ще одним інструментом, за допомогою якого Комітет виконує свою функцію щодо тлумачення Пакту й уточненню сфери охоплення та значення його статей і, таким чином, усіх зобов'язань держав-учасниць, є підготовка та прийняття так званих зауважень загального порядку. Оскільки

ки положення Пакту, як і положення більшості договорів з прав людини, сформульовані в загальній формі та в силу цього можуть тлумачитися по-різному, Комітет зайнявся підготовкою зауважень загального порядку, що формулюються в якості рекомендацій всім державам-учасницям. Разом того, щоб розглядати конкретну проблему, що виникає в контексті ситуації окремої держави-учасниці, у Зауваженні загального порядку Комітет глибокого та всебічно аналізує конкретну статтю або загальну проблему Пакту. Хоча більшість зауважень загального порядку представляє собою докладне тлумачення одного з закріплених в Пакті прав, деякі з них присвячені правам окремих груп відповідно до Пакту, зокрема іноземців, а в інших — розглядає процедурні питання, наприклад підготовка доповідей, або різні питання, такі як застереження до Пакту. Із зауваженнями загального порядку можна ознайомитися в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>).

Повноваження Комітету в зв'язку з підготовкою цих документів визначено в пункті 4 статті 40 Пакту, у якому передбачається, що він надсилає всім державам-учасницям «такі зауваження загального порядку, які він вважає доцільними». Перші зауваження загального порядку, прийняті на початку 1980-х років, були дуже короткими. Однак починаючи з кінця 1980-х років вони стають більш докладними. У даний час зауваження загального порядку представляє собою заяву загального характеру з питання права, в якому виражається концептуальний підхід Комітету до змісту конкретного положення, і в цій формі воно може служити дуже корисним керівництвом для розуміння нормативної суті міжнародних зобов'язань з прав людини. Ця функція дає Комітету можливість надати Пакту нового звучання в сучасних умовах, у яких розуміння та уявлення про формулювання і практику суттєво змінилися з часу прийняття Пакту. У цьому сенсі Пакт є живим організмом, який, як і під час його прийняття, як і раніше актуальний для пошуку відповідей на проблеми сучасності. Таким чином, ці зауваження продовжують служити орієнтиром для держав-учасниць у галузі застосування положень Пакту, а також у підготовці доповідей.

У 2003 році в ході міжкомітетської наради розгорнулася дискусія про можливість підготовки договірними органами спільних зауважень загального порядку з урахуванням виникаючого в деяких випадках суттєвого дублювання положень різних договорів, контрольованих різними комітетами. У майбутньому комітети зможуть, таким чином, прийти до практики прийняття подібних зауважень з питань, що становлять спільний інтерес, зокрема з питання про значення заборони дискримінації або про наслідки неподання доповідей державами-учасницями.

РОЗГЛЯД ІНДИВІДУАЛЬНИХ СКАРГ ВІДПОВІДНО ДО ФАКУЛЬТАТИВНОГО ПРОТОКОЛУ

Як уже зазначалося в розділі, присвяченому змісту Факультативного протоколу до Пакту, особи, які стверджують, що їхні права і свободи, закріплені в Пакті, було порушено, можуть закликати відповідні держави до відповіді за її дії в разі, якщо вона є стороною Пакту або Факультативного протоколу. Станом на початок червня 2004 року Комітетом було зареєстровано 1 295 таких скарг, 362 з яких були оголошені неприйнятними відповідно до критеріїв, передбачених у статтях 3 і 5 Протоколу, а 452 були розглянуті по суті справи. Порушення Пакту були виявлені в 349 випадках; 178 скарг були відхилені, 305 перебувають на розгляді. Додаткова нова інформація щодо цих кількісних даних може бути отримана за адресою: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/8/stat.2.htm>. Як правило, від початкового подання, за яким слідує ціла серія обміну документами між сторонами, до прийняття остаточного рішення Комітетом може пройти декілька років. За деяких обставин остаточне рішення може бути досягнуто в значно більш стислі терміни.

Вставка III.3.

Де можна ознайомитися з детальною інформацією про порядок подання індивідуальної скарги?

Процес подання повідомлення та його розгляду Комітетом з прав людини докладно описаний у Викладі фактів № 7 (Rev. 1), що має назву «Процедури подання та розгляду скарг»; йому також присвячена публікація Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, примірник якої можна отримати за відповідним проханням або ознайомитися з нею за адресою: <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/sheets.htm>. Читачеві пропонується звернутися до цього джерела для повного ознайомлення з нижченаведеними елементами, які в цьому документі викладаються в короткій формі.

Що робити в разі невідкладного характеру скарги?

Якщо скарга подається вперше, Комітет у деяких випадках може запропонувати відповідній державі-учасниці вжити так званих «тимчасових заходів» з метою недопущення непоправної шкоди жертві, у той час, коли її скарга знаходиться на розгляді. Ці заходи спрямовані на те, щоб забезпечити дотримання відповідних прав сторін до прийняття Комітетом рішення за скаргою. Наприклад, державам пропонується утриматися від проведення у виконання смертного вироку або екстрадиції осіб до того, як Комітет розгляне питання про сумісність з Пактом таких дій, наслідки яких не можуть бути виправлені.

Яким технічним та/або процедурним вимогам має відповідати скарга?

Існує ціла низка критеріїв прийнятності, які мають бути задоволені до того, як Комітет приступить до розгляду суті індивідуального повідомлення відповідно до Факультативного протоколу. Ці критерії викладені в самому Факультативному протоколі й закріплені в правовій практиці Комітету. Відповідно до Факультативного протоколу Комітет не наділений незалежними функціями щодо з'ясування фактів; він лише займається розглядом усієї письмової інформації, представленої йому автором скарги і відповідною державою-учасницею. Будь-які усні свідчення не приймаються. У Факультативному протоколі не передбачено жорсткого правила щодо розподілу тягаря доведення. Комітет, як правило, приймає факти у викладі жертви, якщо він не отримує будь-якої інформації від відповідної держави або якщо держава лише огульно спростовує представлені твердження. Комітет зазвичай приймає конкретні спростування державою деяких фактів, якщо жертва не в змозі подати документальні докази на підтримку власних тверджень. Разом з тим в одному випадку Комітет визнав, що скарга за своїм характером може не дозволити жертві подати додаткові свідоцтва та/або що певна інформація в ряді випадків знаходиться виключно в розпорядженні держави-учасниці. У таких випадках тягар спростування тверджень передбачуваної жертви, що покладаються на державу, стає більш тяжким. У самому крайньому разі державі пропонується провести сумлінне розслідування тверджень заявника.

Яке рішення приймається по суті справи?

Якщо Комітет дійшов висновку про прийнятність справи, він приймає «міркування» по сутності або суті скарги. У міркуваннях робиться висновок про порушення, висновок про відсутність порушення або міститься кілька висновків у разі, якщо скарга складається з декількох тверджень. Міркування доводяться до відома автора скарги, а також держави-учасниці та оприлюднюються після сесії, на якій вони були прийняті.

Що відбувається, якщо Комітет вирішує справу на користь заявника?

Якщо в зв'язку з конкретною справою Комітет дійшов висновку про наявність порушення, державі-учасниці пропонується усунути це порушення відповідно до параграфу 3 статті 2 Пакту зобов'язанням забезпечити ефективний засіб правового захисту в разі порушень Пакту. Рекомендована міра щодо усунення порушення може мати конкретну форму, наприклад виплату компенсації, скасування або зміна того чи іншого закону та/або

звільнення затриманої особи. Після цього справа передається Спеціальному доповідачеві Комітету з подальшими діями в зв'язку з міркуваннями, який встановлює зв'язок зі сторонами з метою досягнення задовільного вирішення справи в контексті урахування особливостей Комітету. У багатьох випадках для жертв вдалося домогтися відновлення своїх порушених прав у межах процесу, передбаченого в Факультативному протоколі. Крім того, були внесені зміни до законів і в політику, з тим щоб виключити аналогічні порушення в майбутньому. Щороку результати діяльності щодо встановлення фактів порушення і забезпечення засобів правового захисту державою-учасницею відображаються в щорічній доповіді Комітету.

ОЦІНКА МІЖДЕРЖАВНИХ СКАРГ

Будь-яка держава-учасниця може направити Комітету повідомлення з твердженням про те, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за Пактом. У цьому відображається двояка концепція договору з прав людини не тільки як угоди між державою-учасницею та особами, які перебувають під її юрисдикцією, але й багатостороннього договору в традиційному сенсі, коли всі держави-учасниці договору зацікавлені в дотриманні зобов'язань, узятих на себе іншими державами-учасницями. У зв'язку з цим можна з цілковитою впевненістю стверджувати, що порушення прав людини в одній державі-учасниці безпосередньо стосуються всіх інших держав-учасниць. Разом з тим така процедура подачі скарги, передбачена в статті 41 Пакту, може застосовуватися тільки стосовно двох держав-учасниць, які заявили про те, що вони визнають компетенцію Комітету отримувати й розглядати такі міждержавні скарги. На час підготовки цієї публікації таку заяву зробили 48 держав. Однак до теперішнього часу Комітетом не було отримано жодної міждержавної заяви. Проте було б доцільно докладніше розповісти про порядок здійснення цієї процедури.

Першим кроком держави, яка подає скаргу, є її доведення до відома тієї держави, яка, як стверджується, не виконує своїх зобов'язань. Протягом трьох місяців остання має подати свою відповідь у формі письмового роз'яснення. Якщо протягом шести місяців дане питання не вирішується до задоволення обох сторін, кожна з них може передати це питання в Комітет, який розглядає його лише після того, як він протягом розумного періоду часу впевниться в тому, що всі доступні внутрішні засоби було випробувано й вичерпано.

Комітет може потім узяти питання до розгляду та запропонувати свої добрі послуги з метою його полюбовного вирішення. У разі якщо питання не знаходить вирішення, Комітет може призначити Погоджувальну комісію

в складі п'яти осіб за згодою безпосередньо зацікавлених держав-учасниць, без включення в її склад громадян цих держав, і доручити їй протягом 12 місяців завершити розгляд питання і представити доповідь Голові Комітету і через Голову — сторонам, які беруть участь у суперечці.

Вставка III.4. Яким чином можна отримати доступ до інформації про роботу Комітету?

Прикінцеві зауваження, зауваження загального порядку, остаточні рішення за індивідуальними скаргами та інші документи, підготовлені Комітетом або для нього, розміщені й можуть бути отримані в онлайн-режимі в базі даних договірних органів Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>). Для ознайомлення з поточною інформацією про останні події можна стати абонентом безкоштовної загальнодоступної електронної служби LISTSERV, яка по електронній пошті поширює дані про результати роботи кожної сесії Комітету ООН з прав людини по завершенні кожної сесії або відразу ж після цього. У цю систему поширення документації можна додавати адреси електронної пошти шляхом відвідування зазначеної нижче вебсторінки та внесення адреси в існуючу для цієї мети рубрику: <http://www.unhchr.ch/tbmailin.nsf/email?Openform>. Служба LISTSERV містить посилання на останню зведену таблицю з інформацією про держави-учасниці, які представили доповіді та графіки їх розгляду Комітетом.

З тим щоб постійно бути в курсі подій, що відбуваються на сесії, на вебсторінці Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини можна щодня знайомитися з прес-релізами, у яких міститься резюме тих подій, що відбулися за день (<http://www.ohchr.org>). У прикінцевому прес-релізі, що випускається по завершенні сесії, міститься огляд найбільш важливих рішень за індивідуальними скаргами, які були прийняті в ході відповідної сесії.

З аналогічною інформацією можна також ознайомитися в щорічній доповіді Комітету Генеральній Асамблеї, який є в багатьох бібліотеках та інформаційних центрах. Найбільш важливі рішення за індивідуальними скаргами також наводяться в регулярно публікованій «Підбірці рішень Комітету з прав людини відповідно до Факультативного протоколу». Ці збірники також є в багатьох бібліотеках та інформаційних центрах.

Який вплив виявляє робота Комітету?

Система захисту та заохочення громадянських і політичних прав жодної країни не є бездоганною. Внаслідок цього чотиристороннє завдання Комітету, з урахуванням конкретних обставин кожної країни, зводиться до того, що кожна держава-учасник має:

- забезпечувати здійснення тих законів, політики та практики, які підвищують ефективність здійснення цих прав;
- відмовлятися від тих заходів, які перешкоджають здійсненню або розвивають закріплені в Пакті права, або змінювати їх належним чином;
- вживати належних позитивних заходів у тих випадках, коли держава-учасниця не докладає зусиль щодо заохочення й захисту цих прав; та
- належним чином враховувати у світлі положень Пакту наслідки нових законів, політики та практики, які пропонує впровадити держава-учасниця, з тим щоб не допустити відходу від практичної реалізації закріплених у Пакті прав.

Робота Комітету робить реальний вплив на заохочення здійснення громадянських та політичних прав у багатьох країнах, незважаючи на виникаючі часом труднощі у виявленні прямих причинно-наслідкових зв'язків. У зв'язку з цим можна навести численні приклади, коли розгляд індивідуальних заяв мало позитивні результати, чи то у формі виплати компенсації, заміни смертної кари іншим покаранням, повторного судового розгляду, розслідування конкретних фактів або іншої форми відновлення порушених прав державою-учасницею. Ухвалення підсумкових рішень у таких справах також призводило до зміни законів, які були причиною порушень Пакту. З результатами розглянутих протягом року індивідуальних повідомлень можна ознайомитися в щорічній доповіді Комітету Генеральній Асамблеї, який публікується в якості Додатка № 40 до офіційних звітів сесії Асамблеї.

Аналогічним чином у контексті процесу подання доповідей можна відзначити чимало прикладів рекомендацій Комітету з прав людини, які прямо або побічно привели до позитивних змін у законах, політиці й практиці. Прикладом широкомасштабного обстеження цього впливу на національному рівні є дослідження К. Хейнса і Ф. Вілхоена, проведене в 2001 році й назване «The Impact of the United Nations Human Rights Treaties at the Domestic Level» («Вплив договорів Організації Об'єднаних Націй з прав людини на національному рівні»). Крім того, Асоціація міжнародного права підготувала дослідження про вплив рекомендацій договірних органів на національні суди та трибунали. Завдяки діючій у Комітеті процедурі подальших дій, відповідно до якої державам пропонується протягом року подавати інформацію щодо пріоритетних рекомендацій, що містяться в прикінцевих зауваженнях, полегшиться виконання завдання щодо відстеження конкретних результатів у цій сфері. Не слід ігнорувати й факт більш широкого впливу в тих випадках, коли Комітет виносить рекомендацію з питання або приймає рішення за індивідуальною скаргою, а інші держави-учасниці, що зіткнулися з аналогічними проблемами, можуть використовувати проведеній Комітетом аналіз та вжити відповідних заходів. Передбачається, що аналогічний ефект має і підготовка зауважень загального порядку, об'єктом яких

не є окрема держава-учасниця. Аналогічним чином установа процедур «перевірки» нових законів або політики до їх прийняття на відповідність або сумісність, крім інших договорів, з положеннями Пакту дозволяє запобігати порушенням до їх виникнення.

ВИСНОВОК

Комітет з прав людини виконує життєво важливу функцію контролю за здійсненням прав, закріплених у Пакті, який є юридично зобов'язуючим міжнародним договором. У межах виконання свого завдання з розгляду доповідей держав-учасниць, прийняття зауважень загального порядку або вивчення скарг окремих осіб чи держав на передбачувані порушення Пакту Комітет є основним тлумачем Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. При цьому він прагне давати повне й широке тлумачення змісту положень Пакту відповідно до його характеру інструменту, що гарантує основні права і свободи. Члени Комітету займаються не просто розглядом офіційного законодавства в тій чи іншій країні або стосовно тієї чи іншої справи, а намагаються більш глибоко розібратися в реальній ситуації в державах, становище в яких він аналізує та готує такі рішення, що забезпечують позитивні зміни. Реалізація державою міркувань Комітету є свідченням сумлінного виконання цієї державою закріплених у Пакті зобов'язань. За довгі роки робота Комітету сприяла здійсненню численних змін у законодавстві, політиці й практиці як на загальнонаціональному рівні, так і в контексті індивідуальних справ. У силу цього виконання Комітетом своїх наглядових функцій, покладених на нього відповідно до Пакту, у прямому сенсі дозволило поліпшити життя людей у різних частинах світу. Саме в цьому дусі Комітет буде й далі продовжувати свої зусилля, з тим щоб його робота мала практичне значення і впливала на всі держави-учасниці, а також буде домагатися реалізації всіх громадянських та політичних прав, гарантованих Пактом, у повному обсязі й без будь-якої дискримінації всіма людьми.

ДОДАТКИ

Додаток I МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

Прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16 грудня 1966 року.

Набрання чинності: 23 березня 1976 року відповідно до статті 49.

Преамбула

Держави, які беруть участь у цьому Пакті,

беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості і загального миру,

визнаючи, що ці права впливають з властивої людській особі гідності,

визнаючи, що згідно з Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими і політичними правами,

беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальне поважання і додержання прав і свобод людини,

беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і додержання прав, визнаних у цьому Пакті,

погоджуються про такі статті:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що випливають з міжнародного економічного співробітництва, заснованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоврядними і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

ЧАСТИНА II

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

2. Якщо це вже не передбачено існуючими законодавчими чи іншими заходами, кожна держава-учасниця цього Пакту зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних у цьому Пакті.

3. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується:

- a) забезпечити вській особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні;
- b) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентною судовою, адміністративною чи законодавчою владою або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту;
- c) забезпечити застосування компетентною владою засобів правового захисту, коли вони надаються.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими у цьому Пакті.

Стаття 4

1. Під час надзвичайного стану в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно проголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є сумісними з іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

2. Це положення не може бути підставою для якихось відступів від статей 6, 7, 8 (пункти 1 і 2), 11, 15, 16 і 18.

3. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблене повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ.

Стаття 5

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь державі-учасниці цього Пакту на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі.

ЧАСТИНА III

Стаття 6

1. Право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

2. В країнах, які не скасували смертної кари, смертні вироки можуть вноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину і який не суперечить постановам цього Пакту і Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього. Це покарання може бути здійснене тільки на виконання остаточного вироку, винесеного компетентним судом.

3. Коли позбавлення життя становить злочин геноциду, слід мати на увазі, що ніщо в цій статті не дає державам-учасникам цього Пакту права яким би то не було шляхом відступати від будь-яких зобов'язань, прийнятих згідно з постановами Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього.

4. Кожний, кого засуджено до смертної кари, має право просити про помилування чи про пом'якшення вироку. Амністія, помилування або зміна смертного вироку можуть бути даровані в усіх випадках.

5. Смертний вирок не вноситься за злочини, вчинені особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

6. Ніщо в цій статті не може бути підставою для відстрочення або недопущення скасування смертної кари будь-якою державою-учасницею цього Пакту.

Стаття 7

Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним і науковим дослідженням.

Стаття 8

1. Нікого не можуть тримати в рабстві: рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

2. Нікого не можуть тримати в підневільному стані.

3.

а) нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці;

б) в тих країнах, де у вигляді покарання за злочин може призначатися позбавлення волі, пов'язане з каторжними роботами, пункт 3а) не вважається перешкодою для виконання каторжних робіт за вироком компетентного суду, що призначив таке покарання;

с) терміном «примусова чи обов'язкова праця» в цьому пункті не охоплюються:

і) будь-яка не згадана в пункті і) робота чи служба, котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення;

- ii) будь-яка служба військового характеру, а в тих країнах, де визнається відмова від військової служби з політичних чи релігійно-етнічних мотивів, будь-яка служба, передбачена законом для осіб, що відмовляються від військової служби з таких мотивів;
- iii) будь-яка служба, обов'язкова у випадках надзвичайного стану або лиха, що загрожують життю чи благополуччю населення;
- iv) будь-яка робота чи служба, що входять до звичайних громадських обов'язків.

Стаття 9

1. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлені законом.

2. Кожному заарештованому повідомляються при арешті причини його арешту і в терміновому порядку повідомляється будь-яке пред'явлене йому обвинувачення.

3. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення. Тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, не має бути загальним правилом, але звільнення може ставитись у залежність від надання гарантій явки на суд, явки на судовий розгляд у будь-якій іншій його стадії і, в разі необхідності, явки для виконання вироку.

4. Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто був жертвою незаконного арешту чи тримання під вартою, має право на компенсацію, якій надано позовної сили.

Стаття 10

1. Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.

2.

- a) обвинувачені у випадках, коли немає виняткових обставин, поміщаються окремо від засуджених, і їм надається окремий режим, що відповідає їх статусу незасуджених осіб.

б) обвинувачені неповнолітні відокремлюються від повнолітніх і в найкоротший строк доставляються в суд для винесення рішення.

3. Пенітенціарною системою передбачається режим для ув'язнених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання. Неповнолітні правопорушники відокремлюються від повнолітніх, і їм надається режим, що відповідає їх віку і правовому статусу.

Стаття 11

Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якесь договірне зобов'язання.

Стаття 12

1. Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.

2. Кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну.

3. Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім тих, які передбачені законом, які є необхідними для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав та свобод інших і є сумісними з іншими правами, визначеними в цьому Пакті.

4. Ніхто не може бути свавільно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну.

Стаття 13

Іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і, якщо імперативні міркування державної безпеки не вимагають іншого, має право на подання доводів проти свого вислання, на перегляд своєї справи компетентною владою чи особою або особами, спеціально призначеними компетентною владою, і на те, щоб бути представленим для цієї мети перед цією владою, особою чи особами.

Стаття 14

1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільно-

му процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань моралі, громадянського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають інтереси приватного життя сторін, або — в тій мірі, в якій це, на думку суду, є суворо необхідним, — при особливих обставинах, коли публічність порушувала б інтереси правосуддя; однак будь-яка судова постанова в кримінальній або цивільній справі повинна бути публічною, за винятком тих випадків, коли інтереси неповнолітніх вимагають іншого чи коли справа стосується матримоніальних спорів або опіки над дітьми.

2. Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом.

3. Кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності:

- a) бути терміново і докладно сповіщеним мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;
- b) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і зноситися з обраним самим ним захисником;
- c) бути судимим без невинуватої затримки;
- d) бути судимим в його присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного самим ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безкоштовно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника;
- e) допитувати свідків, які дають проти нього свідчення, або мати право на те, щоб цих свідків було допитано, і мати право на виклик і допит його свідків на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають свідчення проти нього;
- f) користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;
- g) не бути приневоленим до надання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним.

4. Щодо неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню.

5. Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищестоящою судовою інстанцією згідно з законом.

6. Коли будь-яку особу остаточним рішенням було засуджено за кримінальний злочин і коли винесений їй вирок був потім скасований або їй було даровано помилування на тій підставі, що якась нова чи нововиявлена обставина незаперечно доводить наявність судової помилки, то ця особа, котра зазнала покарання в результаті такого засудження, одержує компенсацію згідно з законом, коли не буде доведено, що зазначена невідома обставина не була свого часу виявлена виключно або частково з її вини.

7. Ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він уже був остаточним засуджений або виправданий відповідно до закону і кримінально-процесуального права кожної країни.

Стаття 15

1. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упушення, що, згідно з діючим на момент його вчинення внутрідержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином. Так само не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке підлягало застосуванню на момент вчинення кримінального злочину. Якщо після вчинення злочину законом встановлюється більш легке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця.

2. Ніщо в цій статті не перешкоджає відданню під суд і покаранню будь-якої особи за будь-яке діяння чи упушення, що на момент вчинення були кримінальним злочином згідно з загальними принципами права, визнаними міжнародним товариством.

Стаття 16

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 17

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його життя або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Стаття 18

1. Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання як одноосіб-

но, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень.

2. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу ма-ти чи приймати релігію або переконання на свій вибір.

3. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само, як і основних прав та свобод інших осіб.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів, забезпечувати релігійне і моральне виховання своїх дітей відповідно до своїх власних переконань.

Стаття 19

1. Кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів.

2. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

3. Користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними:

- а) для поважання прав і репутації інших осіб;
- б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення.

Стаття 20

1. Будь-яка пропаганда війни повинна бути заборонена законом.

2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

Стаття 21

Визнається право на мирні збори. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи

суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб.

Стаття 22

1. Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.

3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціації і захисту прав на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосовувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Стаття 23

1. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства і держави.

2. За чоловіками і жінками, які досягли шлюбного віку, визнається право на одруження і право засновувати сім'ю.

3. Жоден шлюб не може бути укладений без вільної і цілковитої згоди тих, що одружуються.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, повинні вжити належних заходів для забезпечення рівності прав і обов'язків обох з подружжя щодо одруження, під час перебування в шлюбі і при його розірванні. В разі розірвання шлюбу має передбачатися необхідний захист усіх дітей.

Стаття 24

1. Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої з боку її сім'ї, суспільства і держави.

2. Кожна дитина повинна бути зареєстрована негайно після її народження і повинна мати ім'я.

3. Кожна дитина має право на набуття громадянства.

Стаття 25

Кожен громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

- a) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників;
- b) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців;
- c) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби.

Стаття 26

Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.

Стаття 27

У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншини, особам, які належать до таких меншин, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

ЧАСТИНА IV

Стаття 28

1. Створюється Комітет з прав людини (іменований нижче в цьому Пакті «Комітет»). Він складається з вісімнадцяти членів і виконує функції, передбачені нижче.

2. До складу Комітету входять особи, які є громадянами держав-учасниць цього Пакту і мають високі моральні якості та визнану компетентність у галузі прав людини, причому береться до уваги корисність участі кількох осіб, що мають юридичний досвід.

3. Члени Комітету обираються і працюють в особистій якості.

Стаття 29

1. Члени Комітету обираються таємним голосуванням із списку осіб, що відповідають вимогам, передбаченим у статті 28, і були висунуті для цієї мети державами-учасницями цього Пакту.

2. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, може висунути не більше двох осіб. Ці особи повинні бути громадянами держави, що їх висуває.

3. Будь-яка особа має право на повторне висунення.

Стаття 30

1. Перші вибори проводяться не пізніше як через шість місяців з дня набрання чинності цим Пактом.

2. Принаймні за чотири місяці до дня кожних виборів до Комітету, крім виборів для заповнення тих вакансій, про відкриття яких оголошується відповідно до статті 34, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається з письмовим запрошенням до держав-учасниць цього Пакту подати протягом трьох місяців кандидатури в члени Комітету.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список усіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-учасниць цього Пакту, які висунули даних осіб, і подає цей список державам, що беруть участь у цьому Пакті, не пізніше, ніж за один місяць до дати проведення кожних виборів.

4. Обрання членів Комітету проводиться на засіданні держав-учасниць цього Пакту, яке скликає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй в центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цьому засіданні, для якого кворумом є присутність двох третин держав-учасниць цього Пакту, обраними до Комітету є ті особи, кандидатури яких дістають найбільше число голосів та абсолютну більшість голосів присутніх і голосуючих представників держав-учасниць.

Стаття 31

1. До Комітету не може входити більш як по одному громадянину однієї і тієї ж держави.

2. При виборах до Комітету береться до уваги справедливий географічний розподіл членів і представництво різних форм цивілізації та основних правових систем.

Стаття 32

1. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними при повторному висуненні їх кандидатур. Однак

строк повноважень дев'яти з тих членів, яких обрано на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих дев'яти членів визначає за жеребом голова засідання, про яке згадується в пункті 4 статті 30.

2. По закінченні повноважень вибори проводяться відповідно до попередніх статей даної частини цього Пакту.

Стаття 33

1. Якщо на одностайну думку інших членів якийсь член Комітету припинив виконання своїх функцій з будь-якої причини, крім тимчасової відсутності, Голова Комітету повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує потім місце цього члена вакантним.

2. У разі смерті або виходу у відставку якогось члена Комітету Голова негайно повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує це місце вакантним з дня смерті або з того дня, коли вихід у відставку стає дійсним.

Стаття 34

1. Коли оголошується відкриття вакансії відповідно до статті 33 і коли строк повноважень члена, що його має бути замінено, не закінчується протягом шести місяців після оголошення цієї вакансії, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє кожну державу-учасницю цього Пакту, яка може протягом двох місяців подати відповідно до статті 29 кандидатуру для заповнення цієї вакансії.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список висунутих таким чином осіб і подає цей список державам, які беруть участь у цьому Пакті. Вибори для заповнення вакансії проводяться потім згідно з відповідними положеннями даної частини цього Пакту.

3. Член Комітету, обраний для зайняття вакансії, оголошеної відповідно до статті 33, займає посаду протягом решти частини строку повноважень члена, який звільнив місце в Комітеті, згідно з положенням зазначеної статті.

Стаття 35

Члени Комітету одержують затверджену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлюваних Генеральною Асамблеєю з урахуванням важливості обов'язків Комітету.

Стаття 36

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цього Пакту.

Стаття 37

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає перше засідання Комітету в центральних установах Організації Об'єднаних Націй.

2. Після свого першого засідання Комітет збирається в такий час, який передбачено в його правилах процедури.

3. Комітет звичайно збирається в центральних установах Організації Об'єднаних Націй у Женеві.

Стаття 38

Кожний член Комітету до того, як почати виконання своїх обов'язків, робить урочисту заяву на відкритому засіданні Комітету про те, що здійснюватиме свої функції безсторонньо і сумлінно.

Стаття 39

1. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк. Вони можуть бути переобрані.

2. Комітет встановлює свої власні правила процедури, але ці правила повинні, зокрема, передбачати, що

- а) дванадцять членів Комітету утворюють кворум;
- б) постанови Комітету приймаються більшістю голосів присутніх членів.

Стаття 40

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати доповіді про здійснені ними заходи для втілення у життя прав, визнаних у цьому Пакті, і про прогрес, досягнутий у використанні цих прав:

- а) протягом одного року після набрання чинності цим Пактом щодо відповідних держав-учасниць;
- б) після цього в усіх випадках, коли того зажадає Комітет.

2. Всі доповіді подаються Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх у Комітет для розгляду. В доповідях зазначаються фактори та труднощі, коли такі є, що впливають на втілення у життя цього Пакту.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй після консультацій з Комітетом може надіслати зацікавленим спеціалізованим установам примірники тих частин доповідей, які можуть стосуватися сфери їх компетенції.

4. Комітет вивчає доповіді, подані державами, які беруть участь у цьому Пакті. Він надсилає державам-учасникам свої доповіді і такі зауваження загального порядку, які він вважатиме доцільними. Комітет може також послати Економічній і Соціальній Раді ці зауваження разом з примірниками доповідей, одержаними ним від держав, які беруть участь у цьому Пакті.

5. Держави-учасниці цього Пакту можуть подавати до Комітету свої міркування щодо будь-яких зауважень, що їх може бути зроблено відповідно до пункту 4 цієї статті.

Стаття 41

1. Відповідно до цієї статті держава, яка бере участь у цьому Пакті, може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати і розглядати повідомлення про те, що якась держава-учасниця твердить, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за цим Пактом. Повідомлення, передбачені цією статтею, можуть прийматися і розглядатися тільки у тому разі, коли їх подала держава-учасниця, яка зробила заяву про визнання для себе компетенції цього Комітету. Комітет не приймає ніяких повідомлень, коли вони стосуються держави-учасниці, яка не зробила такої заяви. Повідомлення, одержані згідно з цією статтею, розглядаються відповідно до такої процедури:

- а) коли якась держава-учасниця цього Пакту вважає, що інша держава-учасниця не втілює в життя постанов цього Пакту, то вона може письмовим повідомленням довести це питання до відома зазначеної держави-учасниці. Протягом трьох місяців після одержання цього повідомлення держава, яка одержала його, подає в письмовій формі тій державі, яка надіслала таке повідомлення, пояснення чи будь-яку іншу заяву з роз'ясненням у цьому питанні, де має бути, наскільки це є можливим і доцільним, зазначено внутрішні процедури і заходи, яких було вжито, буде вжито або може бути вжито в цьому питанні;
- б) коли питання не вирішене на задоволення обох заінтересованих держав-учасниць протягом шести місяців після отримання одержуючою державою першого повідомлення, будь-яка з цих держав має право передати це питання в Комітет, повідомивши про це Комітет і другу державу;

- c) Комітет розглядає передане йому питання тільки після того, як він переконається, що відповідно до загальних принципів міжнародного права всі доступні внутрішні засоби були випробувані і вичерпані в даному разі. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів невиправдано затягується;
- d) при розгляді повідомлень, передбачених цією статтею, Комітет проводить закриті засідання;
- e) з додержанням постанов підпункту c) Комітет надає свої добрі послуги заінтересованим державам-учасницям з метою дружнього вирішення питання на основі поважання прав людини та основних свобод, визнаних у цьому Пакті;
- f) в будь-якому переданому на його розгляд питанні Комітет може звернутися до заінтересованих держав-учасниць, згаданих у підпункті b), з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи;
- g) заінтересовані держави-учасниці, згадані у підпункті b), мають право бути представленими при розгляді в Комітеті питання і робити заяви усно і (або) письмово;
- h) Комітет подає протягом дванадцяти місяців з дня одержання повідомлення відповідно до підпункту b) доповідь:
  - i) коли досягається вирішення в рамках постанов підпункту e), то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів і досягнутого вирішення;
  - ii) коли вирішення в рамках постанов підпункту e) не досягнуто, то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів; письмові заяви і запис усних заяв, що їх виклали заінтересовані держави-учасниці, додаються до доповіді.

У кожному питанні доповідь надсилається заінтересованим державам-учасницям.

2. Постанови цієї статті набирають чинності, коли десять держав, які беруть участь у цьому Пакті, зроблять заяву відповідно до пункту 1 цієї статті. Такі заяви депонуються державами-учасницями у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх копії решті держав-учасниць. Заява може бути в будь-який час взята назад повідомленням Генерального секретаря. Така дія не перешкоджає розглядові будь-якого питання, що є предметом повідомлення, вже переданого відповідно до цієї статті, ніякі подальші повідомлення будь-якої держави-учасниці не приймаються після одержання Генеральним секретарем повідомлення про взяття заяви назад, якщо заінтересована держава-учасниця не зробила нової заяви.

Стаття 42

1.

- a) Коли будь-яке питання, передане Комітету відповідно до статті 41, не вирішене на задоволення заінтересованих держав-учасниць, Комітет може за попередньою згодою заінтересованих держав-учасниць призначити спеціальну Погоджувальну комісію (далі іменовану «Комісія»). Добрі послуги Комісії надаються заінтересованим державам-учасницям з метою полюбовного вирішення даного питання на основі додержання положень цього Пакту;
- b) Комісія складається з п'яти осіб, прийнятних для заінтересованих держав-учасниць. Якщо заінтересовані держави-учасниці не досягнуть протягом трьох місяців згоди щодо всього складу або частини складу Комісії, то ті члени Комісії, про призначення яких не було досягнуто згоди, обираються шляхом таємного голосування більшістю в дві третини голосів Комітету зі складу його членів.

2. Члени Комісії як такі виконують свої обов'язки. Вони не повинні бути громадянами заінтересованих держав-учасниць, або держави, що не бере участь у цьому Пакті, чи держави-учасниці, яка не зробила заяви відповідно до статті 41.

3. Комісія обирає свого Голову і встановлює свої власні правила процедури.

4. Засідання Комісії звичайно проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Однак вони можуть проводитися в інших місцях, які може визначити Комісія в консультації з Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй і відповідними державами-учасницями.

5. Секретаріат, наданий відповідно до статті 36, також обслуговує комісії, що призначаються на підставі цієї статті.

6. Одержана і вивчена Комітетом інформація надається в розпорядження Комісії, і Комісія може звернутися до заінтересованих держав-учасниць з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи.

7. Коли Комісія повністю розгляне питання, але в усякому разі не пізніше ніж через дванадцять місяців після того, як їй було передано це питання, вона подає Голові Комітету доповідь для надіслання її заінтересованим державам-учасницям:

- a) якщо Комісія не може завершити розгляд даного питання в межах дванадцяти місяців, вона обмежує свою доповідь коротким викладом про стан розгляду нею даного питання;
- b) якщо досягається полюбовне вирішення даного питання на основі додержання прав людини, визнаних у цьому Пакті, Комісія обмежує свою доповідь коротким викладом фактів і досягнутого вирішення;

- c) якщо вирішення, зазначене в підпункті b), не досягається, доповідь Комісії містить її висновки в усіх питаннях фактичного характеру, що стосується спору між заінтересованими державами-учасницями, та її міркування про можливість полюбовного врегулювання цього питання. Ця доповідь також містить письмові заяви і запис усних заяв, зроблених заінтересованими державами-учасницями;
- d) якщо доповідь Комісії подається згідно з підпунктом c), заінтересовані держави-учасниці протягом трьох місяців після одержання цієї доповіді повідомляють Голову Комітету про те, чи згодні вони із змістом доповіді Комісії.

8. Постанови цієї статті не понижують обов'язків Комітету, передбачених у статті 41.

9. Заінтересовані держави-учасниці рівною мірою несуть усі витрати членів Комісії відповідно до кошторису, що подається Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

10. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй має право оплачувати витрати членів Комісії, коли необхідно, до їх відшкодування заінтересованими державами-учасницями відповідно до пункту 9 цієї статті.

Стаття 43

Члени Комітету і спеціальних погоджувальних комісій, яких може бути призначено згідно зі статтею 42, мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів, що направляються Організацією Об'єднаних Націй у відрядження, як це передбачено у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 44

Положення про здійснення цього Пакту застосовуються без шкоди для процедур у галузі прав людини, визначених установчими актами і конвенціями Організації Об'єднаних Націй та спеціалізованих установ або відповідно до них, і не перешкоджають державам, які беруть участь у цьому Пакті, вдаватися до інших процедур вирішення спору на підставі діючих між ними загальних і спеціальних міжнародних угод.

Стаття 45

Комітет подає Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй через Економічну і Соціальну Раду щорічну доповідь про свою роботу.

ЧАСТИНА V

Стаття 46

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитися як приниження значення постанов Статуту Організації Об'єднаних Націй і статутів спеціалізованих установ, що визначають відповідні обов'язки різних органів Організації Об'єднаних Націй і спеціалізованих установ щодо тих предметів, яких стосується цей Пакт.

Стаття 47

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як ущемлення невід'ємного права всіх народів володіти і користуватися повною мірою і вільно своїми природними багатствами та ресурсами.

ЧАСТИНА VI

Стаття 48

1. Цей Пакт відкрито для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ, будь-якою державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду та будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй до участі в цьому Пакті.

2. Цей Пакт підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Пакт відкритий для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті 1 цієї статті.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, які підписали цей Пакт або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 49

1. Цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Пакт або приєднається до нього після депонування тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або

документа про приєднання, цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 50

Постанови цього Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 51

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього Пакту з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення по них голосування. Якщо принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, що були присутні і брали участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття їх більшістю в дві третини держав-учасниць цього Пакту відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Пакту та будь-які попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 52

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 48, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, про які йдеться в пункті 1 тієї ж статті, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно з статтею 48;
- б) дату набрання чинності цим Пактом згідно з статтею 49 і дату набрання чинності будь-яких поправок згідно з статтею 51.

Стаття 53

1. Цей Пакт, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає за-свідчені копії цього Пакту всім державам, зазначеним у статті 48.

Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16 грудня 1966 року.

Набрав чинності 23 березня 1976 року

Додаток II

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ ДО МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

*Прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації
та приєднання резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї
від 16 грудня 1966 року*

Вступ в силу: 23 марта 1976 року в відповідно до статті 9

Держави, що беруть участь у цьому Протоколі,

беручи до уваги, що для подальшого досягнення цілей Пакту про громадянські і політичні права (далі іменується Пакт) і здійснення його постанов було б доцільним надати Комітету з прав людини, створеному на підставі частини IV Пакту (далі іменується Комітет), можливість приймати і розглядати, як передбачено в цьому Протоколі, повідомлення від окремих осіб, які твердять, що вони є жертвами порушень якогось із прав, викладених у Пакті,

погодилися про таке:

Стаття 1

Держава-учасниця Пакту, яка стає учасницею цього Протоколу, визнає компетенцію Комітету приймати і розглядати повідомлення від підпадаючих під його юрисдикцію осіб, які твердять, що вони є жертвами порушень даною державою-учасницею якогось із прав, викладених у Пакті. Ніяке повідомлення не приймається Комітетом, якщо воно стосується держави-учасниці Пакту, яка не є учасницею цього Протоколу.

Стаття 2

За умови додержання положень статті 1 особи, які твердять, що якесь із прав, перерахованих у Пакті, було порушене, і які вичерпали всі наявні внутрішні засоби правового захисту, можуть подавати на розгляд Комітету письмові повідомлення.

Стаття 3

Комітет може визнати неприйнятним будь-яке подане згідно з цим Протоколом повідомлення, яке є анонімним або яке, на його розсуд, являє собою зловживання правом на подання таких повідомлень чи не сумісне з положеннями Пакту.

Стаття 4

1. За умови додержання положень статті 3 Комітет доводить кожне подане йому згідно з цим Протоколом повідомлення до відома держави-учасниці Протоколу, яка, як стверджується, порушує якесь із положень Пакту.

2. Держава, що одержала повідомлення, протягом шести місяців подає Комітетові письмові пояснення чи заяви на висвітлення цього питання і будь-яких заходів, які могли бути вжиті цією державою.

Стаття 5

1. Комітет розглядає одержані згідно з цим Протоколом повідомлення з урахуванням усіх письмових даних, поданих йому окремою особою і зацікавленою державою-учасницею.

2. Комітет не розглядає ніяких повідомлень від осіб, поки не переконається в тому, що:

- a) це ж питання не розглядається згідно з іншою процедурою міжнародного розгляду чи врегулювання;
- b) дана особа вичерпала всі доступні внутрішні засоби правового захисту. Це правило не діє у тих випадках, коли застосування таких засобів невинновдано затягується.

3. При розгляді повідомлень, передбачуваних цим Протоколом, Комітет проводить закриті засідання.

4. Комітет надсилає свої міркування відповідній державі-учасниці й особі.

Стаття 6

Комітет включає до своєї щорічної доповіді, передбаченої статтею 45 Пакту, короткий звіт про свою діяльність згідно з цим Протоколом.

Стаття 7

Надалі до досягнення цілей резолюції 1514 (XV), прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1960 року щодо Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам, положення цього Протоколу нія-

ким чином не обмежують права подавати петиції, наданого цим народам Статутом Організації Об'єднаних Націй та іншими міжнародними конвенціями і документами Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ.

Стаття 8

1. Цей Протокол відкрито для підписання будь-якою державою, що підписала Пакт.

2. Цей Протокол підлягає ратифікації будь-якою державою, що ратифікувала Пакт або приєдналася до нього. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Протокол відкрито для приєднання будь-якої держави, що ратифікувала Пакт або приєдналася до нього.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, що підписали цей Протокол або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 9

1. За умови набрання Пактом чинності цей Протокол набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Протокол або приєднається до нього після депонування десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Протокол набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 10

Постанови цього Протоколу поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 11

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Протоколі, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього Протоколу з проханням повідомити

його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цієї пропозиції і проведення щодо неї голосування. Якщо за скликання такої конференції висловиться не менш однієї третини держав-учасниць, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, присутніх і голосуючих на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття більшістю в дві третини держав-учасниць Протоколу відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Протоколу та будь-які попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 12

1. Кожна держава-учасниця може в будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набирає чинності через три місяці з дня одержання цього повідомлення Генеральним секретарем.

2. Денонсація не перешкоджає продовженню застосування цього Протоколу до будь-якого повідомлення, поданого згідно з статтею 2 до дати набрання денонсацією чинності.

Стаття 13

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 8 цього Протоколу, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй сповіщає всі держави, про які йдеться в пункті 1 статті 48 Пакту, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно зі статтею 8;
- б) дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 9 і дату набрання чинності будь-яких поправок згідно зі статтею 11;
- в) денонсації згідно зі статтею 12.

Стаття 14

1. Цей Протокол, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає за-свідчені копії цього Протоколу всім державам, зазначеним у статті 48 Пакту.

Додаток III
ДРУГИЙ ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ
ДО МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ
ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА,
СПРЯМОВАНИЙ НА СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ

*Прийнятий і проголошений резолюцією 44/128
Генеральної Асамблеї від 15 грудня 1989 року*

Держави, що беруть участь у цьому Протоколі,
вважаючи, що скасування смертної кари сприяє зміцненню людської гідності та прогресивному розвитку прав людини,
посилаючись на статтю 3 Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1949 року, і статтю 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, прийнятого 16 грудня 1966 року,
відзначаючи, що формулювання статті 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що стосуються скасування смертної кари, є вагомим свідченням бажаності скасування;
будучи переконаними в тому, що всі заходи щодо скасування смертної кари мають розглядатись як прогрес у забезпеченні права на життя,
бажаючи взяти міжнародне зобов'язання про скасування смертної кари,
домовилися про таке:

Стаття 1

1. Жодна особа, яка перебуває під юрисдикцією держави-учасниці цього Протоколу, не буде страчена.
2. Кожна держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів для скасування смертної кари в межах своєї юрисдикції.

Стаття 2

1. Жодні застереження до цього Протоколу, за винятком застереження, яке зроблено під час ратифікації або приєднання, яке передбачає застосування смертної кари у воєнний час після визнання провини в скоєнні найбільш тяжких злочинів військового характеру, скоєних у воєнний час.
2. Держава-учасниця, яка робить таке застереження, під час ратифікації або приєднання повідомляє Генеральному секретареві Організації

Об'єднаних Націй відповідні положення свого національного законодавства, що застосовується у воєнний час.

3. Держава-учасниця, яка зробила таке застереження, повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй про будь-який початок або припинення стану війни стосовно своєї території.

Стаття 3

Держави-учасниці цього Протоколу включають до доповідей, які вони подають Комітетові з прав людини відповідно до статті 40 Пакту, інформацію про заходи, вжиті ними для виконання цього Протоколу.

Стаття 4

Що стосується держав-учасниць Пакту, які зробили застереження відповідно до статті 41, то компетенція Комітету з прав людини отримувати та розглядати повідомлення про те, що будь-яка держава-учасниця стверджує, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань, поширюється на положення цього Протоколу, якщо тільки зацікавлена держава-учасниця не заявила про протилежне в момент ратифікації або приєднання.

Стаття 5

Що стосується держав-учасниць першого Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, прийнятого 16 грудня 1966 року, то компетенція Комітету з прав людини отримувати та розглядати повідомлення окремих осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, поширюється на положення цього Протоколу, якщо тільки зацікавлена держава-учасниця не зробила заяви про протилежне в момент ратифікації або приєднання.

Стаття 6

1. Положення цього Протоколу застосовуються як додаткові положення до Пакту.

2. Без шкоди для можливості внесення застереження відповідно до статті 2 цього Протоколу, право, гарантоване пунктом 1 статті 1 цього Протоколу, не підлягає будь-якому відступу від нього відповідно до статті 4 Пакту.

Стаття 7

1. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою державою, яка підписала Пакт.

2. Цей Протокол підлягає ратифікації будь-якою державою, яка ратифікувала Пакт або приєдналася до нього. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якої держави, що ратифікувала Пакт або приєдналася до нього.

4. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім, хто підписали цей Протокол або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 8

1. Цей Протокол набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Протокол або приєднається до нього після депонування десятої ратифікаційної грамоти чи документа про приєднання, цей Протокол набуває чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 9

Положення цього Протоколу поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 10

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім державам, про які йдеться в пункті 1 статті 48 Пакту, про таке:

- a) застереження, інформацію, повідомлення відповідно до статті 2 цього Протоколу;
- b) заяви, зроблені відповідно до статті 4 або 5 цього Протоколу;
- c) підписання, ратифікації та приєднання згідно зі статтею 7 цього Протоколу;
- d) дату набрання чинності цим Протоколом відповідно до його статті 8.

Стаття 11

1. Цей Протокол, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає засвідчені копії цього Протоколу всім державам, зазначеним у статті 48 Пакту.

Запити надсилати на адресу:

Centre for Human Rights
United Nations Office at Geneva
8–14, Avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Switzerland
tel: (41 22) 917 3968; fax: (41 22) 917 0099
e-mail: afikhonov.hchr@unog.ch

New York Office:
Centre for Human Rights
United Nations
New York, N.Y. 10017
USA

Інформаційне видання

ГРОМАДСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА: КОМІТЕТ ПРАВ ЛЮДИНИ

**Виклад фактів № 15
(Rev. 1)**

Третє видання, стереотипне

Відповідальний за випуск і редактор
Є. Ю. Захаров

Комп'ютерна верстка
О. А. Мірошниченко

Підписано до друку 24.09.2019
Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура JournalSans
Умов. друк. арк. 1,4. Облік.-вид. арк. 1,31
Наклад 1000 прим. Зам. № ПЛ-08/19

ГО «ХАРКІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА»
61002, Харків, а/с 10430
<http://khp.org>
<http://library.khpg.org>

Друк: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО „ПРАВА ЛЮДИНИ“»
61002, м. Харків, вул. Дарвіна 7, кв. 35
ел. пошта: distribution.hr.publisher@gmail.com